

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za slovenistiko

Vesna Rogl

Prevzeti leksemi s področja lepotne nege in njihove slovenske
ustreznice

Diplomsko delo

Mentorica: red. prof. dr. Andreja Žele

Ljubljana, septembra 2015

ZAHVALA

Zahvaljujem se red. prof. Andreji Žele za mentorstvo, hitre odzive in vse napotke pri izdelavi diplomskega dela. Zahvaljujem se tudi Ani Peklenik za lektoriranje ter prijateljem in domačim za vso podporo.

IZVLEČEK

Področje lepotne nege se hitro razvija in da bi lahko komunicirali o novi predmetnosti ali pojmovnosti, ki jo prinaša, potrebujemo poimenovanje zanjo. Jezik lahko uporabi že obstoječe lekseme in jih pomensko razširi, lahko po lastnih besedotvornih vzorcih tvori nove ali pa jih prevzame iz tujega jezika. Prevzeti leksemi se na različne načine prilagajajo zakonitostim slovenskega jezika. Ločimo tri stopnje prevzetosti: citatnost, polcitatnost in sistemsko prevzetost. Na podlagi analize 21 leksemov s področja lepotne nege, pri kateri sem preverjala rabo prevzetih leksemov in slovenskih ustreznic v treh besedilnih korpusih, ugotavljam, da prevladujejo citatno prevzeti leksemi, najmanj pa je polcitatno prevzetih. V več kot polovici primerov ima prevzet izraz tudi domačo ustreznico, najpogosteje gre za polcitatno prevzete lekseme, pri katerih raba domače ustreznice pogosto prevladuje nad rabo prevzetega leksema.

Ključne besede: prevzeti leksemi, stopnja prevzetosti, lepotna nega, besedilni korpusi, slovenska ustreznica

ABSTRACT

The beauty and personal care industry grows fast. In order to communicate about innovations it brings, we need to name them first. A language can use already existing lexemes by expanding their meanings, it can produce new lexemes according to its own word-formation patterns, or borrow them from other languages. Borrowed lexemes assimilate into Slovene language in different ways. There are three degrees of assimilation: non-assimilated lexemes, partly assimilated lexemes and completely assimilated lexemes. In this degree paper, I have studied 21 borrowed lexemes used in the field of beauty and personal care. I have checked those lexemes and their Slovene equivalents in three different corpora, and arrived at the conclusion that non-assimilated lexemes are predominant whereas partly assimilated are the least common. In more than half of the cases, there is a Slovene equivalent for a borrowed lexeme. Partly assimilated lexemes are most likely to have their Slovene equivalents. The use of the latter often prevails over the use of the former.

Keywords: borrowed lexemes, degree of assimilation, beauty care, corpora, Slovene equivalent

KAZALO VSEBINE

ZAHVALA.....	3
IZVLEČEK	5
ABSTRACT	6
KAZALO VSEBINE.....	7
UVOD	9
TEORETIČNI DEL.....	11
1 Spremembe v zunanjem svetu in spremembe v jeziku.....	11
2 Načini oblikovanja nove leksike.....	11
3 Opredelitev prevzemanja in prevzetih leksemov.....	12
4 Delitev prevzetih besed glede na stopnjo prevzetosti.....	13
5 Pravila prevzemanja v slovenščini	15
6 Opredelitev pojma »novejša leksika«.....	17
RAZISKOVALNI DEL	20
1 Postopek zbiranja in obravnave raziskovalnega gradiva.....	20
1.1 Izbira gradiva	20
1.2 Viri gradiva	20
1.3 Postopek analize gradiva.....	21
2 Analiza prevzetih leksemov s področja lepotne nege.....	22
2.2 Citatno prevzeti leksemi	22
2.2.1. SPA.....	22
2.2.2 AROMAWICKEL	24
2.2.3 PEEL OFF/PEEL-OFF.....	24
2.2.4 WATSU.....	25
2.2.5 LOMI LOMI	27
2.2.6 IPL.....	28
2.2.7 ELOS	29

2.2.8 BB in CC (krema)	29
2.2.9 REFILL	30
2.2.10 ANTI-AGING (pridevnik)	31
2.2.11 DRUGI CITATNO PREVZETI LEKSEMI.....	33
2.2 Polcitatno prevzeti leksemi	34
2.3.1 EYELINER	34
2.3.2 HIGHLIGHTER.....	35
2.3.3 ANTI-AGING (samostalnik)	35
2.3.4 BODY WRAPPING.....	35
2.3.5 PRIMER	36
2.2.6 DRUGI POLCITATNO PREVZETI LEKSEMI	37
2.3 Sistemsko prevzeti leksemi	38
2.3.1 LAKONIJ	38
2.3.2 APLIKATOR	39
2.3.3 SANARIJ IN BIOSAVNA.....	39
2.3.4 BRONZER	40
2.3.5 ANTIPERSPIRANT	41
2.3.6 DRUGISISTEMSKO PREVZETI LEKSEMI.....	42
3 Domače novejšje besede s področja lepote nege	44
ZAKLJUČEK.....	45
POVZETEK	48
LITERATURA IN VIRI	49
SEZNAM PRILOG	50
IZJAVA O AVTORSTVU	51
Izjava kandidata / kandidatke	52
PRILOGA: ABECEDNI SEZNAM ANALIZIRANIH LEKSEMOV Z REZULTATI ANALIZE.....	53

UVOD

Ženske so se že od nekdaj rade razvajale z negovalnimi in lepotilnimi izdelki ter skrbele za svež in mladosten videz, vendar se zdi, da je v zadnjih nekaj desetletjih kult mladosti dosegel svoj vrhunec. Ponudba kozmetičnih izdelkov je zelo široka in cenovno dostopna, prav tako ponudba storitev v kozmetičnih salonih. S prihodom novih izdelkov in lepotnih postopkov na trg pa v naš vsakdanjik vstopajo tudi nova poimenovanja zanje.

Večina inovacij na področju lepotne nege nastane v tujini. Posledično tudi poimenovanja zanje nastajajo v tujem jeziku, najpogosteje v angleščini. Ko sprejmemo inovacijo, sprejmemo tudi poimenovanje zanje, vprašanje pa je, v kolikšni meri (in času) se prilagodi zakonitostim slovenskega jezika. Z željo, da bi lahko odgovorila na to vprašanje, sem si v diplomskem delu zastavila nalogo, da bom poiskala takšna poimenovanja in raziskala, kako se – če sploh – prilagajajo slovenščini.

Seveda me zanima prilagajanje prevzetih leksemov na splošno, vendar ne bi imelo smisla zbirati leksemov z vseh vetrov. Tako sem se omejila na področje lepotne nege, saj je to hitro razvijajoče se področje, ki v relativno kratkih časovnih intervalih predstavlja inovacije na trgu, zato lahko ponudi dovolj leksemskega gradiva za raziskovanje. Poleg tega to področje ni omejeno na neko manjšo skupino ljudi s specifičnimi interesi, pač pa je bolj ali manj blizu številnim ženskam in vedno več moškim, zato sem predpostavljala, da so leksemi – čeprav še niso dolgo prisotni v jeziku – dokaj pogosto v rabi in bom tako lahko našla zadosti ilustrativnega gradiva.

V diplomskem delu bom torej poskušala zbrati čim več novejših leksemov s področja lepotne nege, ki jih ni v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*, 21 pa jih bom raziskala podrobneje. Analizirala jih bom glede na stopnjo prevzetosti, poskušala najti njihove slovenske ustreznice in na podlagi zbranega gradiva ugotoviti, kakšne so težnje glede podomačevanja pri prevzeti leksiki z izbranega področja.

V prvem, teoretičnem delu bom predstavila prevzemanje besed v slovenskem jeziku in njihovo delitev glede na stopnjo prevzetosti. V drugem delu bom predstavila 21 novejših leksemov s področja lepotne nege, in sicer po skupinah glede na stopnjo prevzetosti – citatne, polcitatne in podomačene. Navedla bom njihove slovenske ustreznice, če obstajajo, in s pomočjo besedilnih korpusov ugotavljala, katera raba je pogostejša. Na koncu vsake skupine bom naštel še lekseme, ki sem jih zasledila v slovenskih besedilih, a jih iz različnih vzrokov

nisem vključila v obravnavo. Kot dokaz, da slovenščina pri poimenovanju novitet ni odvisna le od prevzemanja, pač pa tudi v jeziku nastajajo novi izrazi, bom ob koncu zgolj naštel nekaj novejših, v slovenščini nastalih leksemov s področja lepotne nege.

V prilogi na zadnji strani bom navedla tabelo z abecednim seznamom analiziranih leksemov in rezultati analize.

TEORETIČNI DEL

1 Spremembe v zunanjem svetu in spremembe v jeziku

Spremembe v zunanjem svetu so tako rekoč del našega vsakdana. Nova predmetnost in novi pojavi na različne načine vplivajo (ali pa tudi ne) na življenje posameznika ali skupnosti, vsekakor pa vplivajo na posamezno jezikovno skupnost, če njeni pripadniki želijo o novi predmetnosti oz. pojavnosti komunicirati. Sprememba v zunanjem svetu sama po sebi ni zadosti, da bi se sprememba pojavila tudi v jeziku; pri govornikih nekega jezika se mora namreč najprej pojaviti potreba po komuniciranju o določeni spremembi, šele nato se pojavi tudi potreba po poimenovanju te (Bokal 2003).

Vendar pa jezikovna sprememba ni zavesten in namenski pojav niti ni stvar nekega posameznika. Nasprotno, »[j]ezikovne spremembe [...] nastajajo nenamensko, nimajo cilja ('življenje' jezika je potencialno neskončna zgodba) in so vpete v sistem jezika, ki je izrazito kolektivni pojav« (Bokal 2003). Ker se spremembe torej dogajajo na nezavedni ravni, jih ljudje navadno niti ne opazijo, razen v primeru, ko povzročijo občutek razpada jezikovnega sistema. Na primer: povečan vdor angleških izrazov v slovenščino pri nekaterih govornikih slovenščine zbuja skrb, da je ta ogrožena (Bokal 2003).

2 Načini oblikovanja nove leksike

Nosilci sprememb v jeziku so leksemi – pomenonosne enote jezikovnega sistema (besede, besedne zveze, simboli, leksikalizirane in pisne krajšave ipd.). To so jezikovni znaki z dvočlensko zgradbo – prvi člen je označenec, drugi člen je označujoči. Označenec predstavlja aktualizirano vsebino oz. pomen, označujoči pa izrazno podobo. V leksemih se torej »steka predmetnost in jezikovna uresničitev le-te« (Bokal 2003).

Razmerje med členoma jezikovnega znaka ni nujno 1 : 1. Kadar razmerje je takšno, en leksem pokriva zgolj en denotat in govorimo o enopomenskih oz. skladnih oz. simetričnih leksemih, katerih tipični predstavniki so termini oz. strokovno izrazje. Precej več je večpomenskih oz. neskladnih oz. asimetričnih leksemov, ko en leksem pokriva več različnih denotatov. Za takšen izraz pravimo, da je večpomenski oz. polisemičen.

Ravno večpomenska narava leksemov omogoča jezikovno ekonomičnost. To pomeni, da jeziku pri označevanju novih denotatov ni nujno treba prevzemati ali na novo tvoriti izrazov

(v besedotvornem smislu), pač pa lahko izkoristi že obstoječe, aktualne izraze in jih z dodajanjem novega pomena pomensko razširi (npr. *kresnička* v pomenu »odsevno telo«) ali pa revitalizira oz. da nov pomen zastarelim izrazom, ki se v današnjem času sicer ne bi več uporabljali (npr. *namizje* v pomenu »površina na računalniškem zaslonu«). Temu procesu pravimo pomenotvorje, leksemom, ki nastanejo v tem procesu, pa novopomenke oz. neosemantizmi (Žele 2009).

Drugi proces, ki ga jezik lahko uporabi pri poimenovanju nove pojavnosti, je besedotvorje. Lahko je sistemsko ali nesistemsko. Slednje zajema kratičnost in krajšavnost v pisavi (npr. okrajšave za kemijske elemente) ali v govoru in pisavi (npr. kratice za imena političnih strank) ter univerbizacijo oz. poenobesedenje (npr. *prenosnik* iz »prenosni računalnik«). Pri sistemskem besedotvorju pa ločimo štiri besedotvorne vrste: izpeljava, zlaganje, sestavljanje in sklapljanje. Pri prvih treh tvorjenke nastanejo iz skladske podlage, tj. nestavčne podredne besedne zveze, pri sklapljanju pa iz govorne podlage (npr. *seveda*).

Če tvorjenost razumemo širše, potem poleg besedotvorja in pomenotvorja zraven spada tudi tvorjenje stalnih besednih zvez, kot je npr. *pogovorno okno*. Pogoj, da besedno zvezo imenujemo stalna, je, da po govornem dejanju ne razpade. Takšne besedne zveze potem tudi postanejo del slovarja (Vidovič Muha 2013: 23). Vse tri omenjene možnosti so možnosti poimenovanj s sredstvi lastnega jezika, dobro znano pa je slovenščini tudi prevzemanje iz drugih jezikov.

3 Opredelitev prevzemanja in prevzetih leksemov

Toporišič v Enciklopediji slovenskega jezika prevzemanje opredeli kot »[j]emanje jezikovnih znamenj in/ali njihovih lastnosti v kak jezik (ali njegovo socialno zvrst) iz drugih jezikov« (1992: 218). Pravopis pravi, da je prevzemanje potrebno, saj »[g]lede besed in besednih zvez noben jezik ni samozadosten« (2001:§161).

Nadalje Toporišič definira tudi pojem prevzeta beseda, in sicer piše, da je to »[b]eseda, ki se v kateri jezik dobi iz kakega drugega jezika (ali v knjižni jezik iz kakega narečja istega jezika)« (1992: 218). Z drugimi besedami isto pove tudi Pravopis, poleg tega pa prevzete besede in besedne zveze opredeli še v nasprotju z domačimi oz. avtohtonimi – te so ali »dediščina iz praslovanščine ali pa so nastale že v slovenskem jeziku samem« (2001:§161). Enciklopedija slovenskega jezika in Pravopis torej govorita o obstoju tujih besed v slovenskem jeziku, ki je seveda neločljivo povezan z njihovo rabo, Marko Snoj (2006) pa jo v svoji definiciji

prevzetih besed v svojem članku O tujkah in izposojenkah v slovenskem jeziku še posebej poudari: »Če beseda tujega izvora pride v slovenščino, če so jo torej začeli uporabljati tudi slovenski govorniki v slovenskem kontekstu, rečemo, da smo besedo prevzeli.«

Toporišič in Pravopis sta enotna tudi v tem, da je treba, preden prevzamemo kako besedo, najprej pretehtati, ali jo resnično potrebujemo; ali morda ne obstaja že kakšna domača beseda za isti pomen oz. jo je mogoče nadomestiti z domačo tvorjenko. Bokal ugotavlja, da je možnost, da se v jeziku oblikuje domača ustreznica, večja, kadar nek nov leksem v jeziku prejemniku še nastopa v izvorni pisavi, saj imajo govorniki občutek, da ne spada v leksikalni sistem, medtem ko pisno podomačen leksem enačijo z ostalimi leksemi in ob njem nimajo več občutka, da je nov (2003).

4 Delitev prevzetih besed glede na stopnjo prevzetosti

Nekateri prevzeti leksemi v celoti ohranjajo lastnosti izvornega jezika, drugi pa so v različni meri – v izgovoru, pisavi, oblikoslovju in skladenjski rabi – prilagojeni zakonitostim slovenskega jezika. Govorimo o različnih stopnjah prevzetosti. V odgovoru na vprašanje, katere so te stopnje in kako jih poimenujemo, strokovna literatura ni enotna.

Vidovič Muha govori o zakritem in izraženem prevzemanju (2013: 24–25). Zakritemu pravimo tudi kalkiranje, in sicer obstajata dve skupini kalkov: denotatni in pomenski. Pri denotatnih kalkih prevzamemo tako vsebino kot tudi izraz zanjo; gre namreč za pojme iz materialne in duhovne kulture, ki nimajo denotata v jeziku prejemniku, npr. *taverna*. Pri pomenskih kalkih se ohranijo pomenske sestavine in notranja hierarhija med njimi, saj izraze prevajamo dobesedno, npr. *visoka peč*, ki je dobila tudi dvojnico – *plavž*. S pomenskimi kalki se ohranja tudi tuj pojmovni svet. Kalkom iz klasičnih jezikov pravimo internacionalizmi (te izraze potrebuje predvsem stroka, npr. *palatalizacija*), iz angleščine pa izhajajo globalizmi (tematsko univerzalni izrazi s področja informacijske tehnologije, znanosti itd., npr. *server*). Tem navadno lahko poiščemo tudi domačo ustreznico (npr. *strežnik*).

Izmed vseh virov, s katerimi sem si pomagala pri pisanju diplomske naloge, Vidovič Muha pravzaprav edina omenja zakrito prevzemanje. Preostali viri kalke očitno uvrščajo pod avtohtono leksiko in se tako v okviru prevzete leksike ukvarjajo samo z izraženo prevzetostjo, ki jo sami imenujejo kar – prevzetost.

Pri izraženem prevzemanju se prevzeti leksemi prilagajajo slovenskemu jeziku na različnih ravninah. Vidovič Muha loči citatnost, polcitatnost in sistemsko prevzetost (2013: 25). Citatnost je definirana kot celovita ohranjenost izraza jezika dajalca v jeziku prejemniku. Kot primer navaja nekaj pojmov iz računalništva, npr. *Outlook Express*. Polcitatni izrazi ohranjajo predvsem črkovno, lahko pa tudi glasovno ohranjenost jezika dajalca v jeziku prejemniku, vendar pa so oblikoslovni in besedotvorni morfemi, ki jih jim dodajamo, iz slovenskega jezika, npr. *megabit-Ø*, *megabit-a*. Sistemsko prevzeti leksemi so že popolnoma vključeni v formalni sistem jezika prejemnika, npr. *aplikacija*.

Pravopis sledi Toporišičevi delitvi in posebej obravnava občna imena ali besedne zveze in lastna imena. Prevzete občne besede in besedne zveze deli na tri skupine. Tiste, ki so popolnoma poslovenjene, imenuje izposojenke (Toporišič: sposojenke), npr. *miting*. Tiste, ki so deloma poslovenjene, tj. poslovenjene le govorno in/ali oblikoslovno, ne pa tudi pisno, imenuje tujke, npr. *show*. Tretja skupina so poldomače oz. polprevzete besede. Te besede so nastale v slovenskem jeziku; tvorjene so bile iz prevzetih besed ali njihovih delov, tako da so jim bila dodana slovenska obrazila, npr. *šovinističen*. Toporišič prav tako opozori na te besede v Enciklopediji slovenskega jezika pod iztočnico »prevzeta beseda«, vendar o njih pravi, da jih nimamo za prevzete; »na pol prevzete jih upravičeno imenujemo le glede na njihov morfemski sestav« (1992: 218).

Citatne besede, besedne zveze in tudi celotne povedi Pravopis omenja v posebnem paragrafu. O njih pravi, da »niso sestavine slovenskega jezika, zato se pišejo, izgovarjajo in pregibajo ter vežejo druga z drugo tako kot v izvornem jeziku« (2001: §162). Kot primer navaja: *horošo*, *first lady*, *To be, or not to be: that is the question*. Toporišič (1992: 14) citatno besedo definira takole: »Beseda (besedna zveza) kakega drugega jezika v besedilu določenega jezika.« Oba vira torej trdita, da citatne besede niso del slovenskega jezika, pač pa le pojav tujega jezika v slovenskem besedilu.

Snoj kritizira Toporišičevo definicijo tujk in izposojenk, po kateri naj bi bil *jazz* tujka, saj je poslovenjen le govorno in oblikoslovno, *džez* pa naj bi bil sposojenka, saj je poslovenjen tudi v pisavi (2006). Snaj trdi, da *jazz* in *džez* nista dve različni besedi, pač pa le alografa iste besede. Kot kriterij za ločevanje med tujkami in izposojenkami predlaga ugotavljanje načina, s katerim je beseda prišla v jezik – preko govornega ali pisnega jezika. Izposojenke namreč imenuje tiste besede, ki so jih preprosti ljudje prevzeli v svoje narečje iz sosednjega narečja tujega jezika in zato najprej zaživijo v govornem jeziku (npr. *cimet*, *majaron*, *bombaž*),

tujke pa tiste, ki so jih izobraženci iz tujega knjižnega jezika vpeljali v slovenski knjižni jezik in so zato najprej zaživele v pisanem jeziku (npr. *recesija*, *embalaža*, *klub*). Med izposojenke prišteva tudi besede, ki jih mlajše generacije prevzemajo iz angleščine, npr. *ful* ali *džanki*. Čeprav angleščina in slovenščina nista sosednja jezika, so te besede prevzete v sleng, ki je praviloma govorni jezik.

Kot že rečeno, Toporišič in Pravopis posebej obravnavata lastna imena, in sicer jih delita na podomačena in polcitatna. Podomačena so tista imena, ki so popolnoma poslovenjena in ustrezajo istim kriterijem kot izposojenke (npr. *Zevs*), polcitatna pa so deloma poslovenjena in ustrezajo istim kriterijem kot tujke (npr. *Schiller Schillerja*).

Dobrovoljc in Jakop v Sodobnem pravopisnem priročniku med normo in predpisom, ki je zasnovan kot dopolnilo oz. posodobitev Pravil Pravopisa, delitev iz Pravopisa povzameta v štirih kategorijah: citatna beseda, izposojenka, polcitatno ime in tujka (2011: 91). Pri definicijah sledita Pravopisu, zglede pa sta prenovili, npr. *all-inclusive* (*počitniški paket*) za primer citatne besede; *biftek* (*iz beefsteak*) za primer izposojenke; *Bush Bushev* za primer polcitatnega imena in *airbag* za primer tujke.

5 Pravila prevzemanja v slovenščini

Pravopis je, kar se tiče prevzemanja glasov in naglasa v prevzetih besedah, jasen: izgovarjajo se z glasovi slovenskega knjižnega jezika, pri čemer tuje glasove nadomestimo z najbližjimi slovenskimi. Prav tako se izgovarjajo s slovenskim naglasom (2001: §222). To velja tako za tiste besede, ki so pisno podomačene, kot tiste, ki ohranjajo tuj zapis.¹

Vprašanje pisave pa je bolj zapleteno. O občnih besedah pravi, da vse podomačimo izgovorno, oblikoslovno in skladijsko, pisno pa večino (2001: § 164).² Kot posebnosti, ki ohranijo izvorno pisavo, navaja naslednje kategorije: mednarodne glasbene izraze (npr. *allegro*), nekatere manj rabljene strokovne izraze, npr. (*curriculum vitae*), posamezne druge izraze (npr. *faux pas*, *jazz*, *disco*) in večino imen za vozila ali nekatere tehnične predmete (npr. *volkswagen*, *recorder*) (2001: § 165–168). Vendar pa ob koncu doda, da »[t]udi take besede s časom navadno prevzamejo domačo slovensko pisavo po slovenskem izgovoru«

¹Tudi če besedo oz. besedno zvezo zapisujemo citatno in v zapisu ohranja obvezni naglas, npr. *à la carte*, jo izgovarjamo po pravilih slovenskega jezika (Dobrovoljc, Jakop 2011: 92).

²Pismo podomačevanje pomeni, da se tuje črke zamenjajo s slovenskimi, in sicer v skladu z izgovarjavo. (Dobrovoljc, Jakop 2011: 91). Kadar je pisava nelatinična ali ideogram, je besede potrebno prečrkovati (s pomočjo preglednic v Pravopisu).

(2001: §168). Za imena blagovnih znamk priporoča podomačeno pisavo, npr. *kokakola* namesto *coca-cola* (2001: § 168).

Za reševanje dilem v zvezi s pisanjem blagovnih znamk najnovejši Pravopis (iz leta 2001) ni več zanesljiv vir informacij. Pet let po njegovem izidu je namreč v veljavo stopil Zakon o industrijski lastnini, po katerem je lastnik znamke dolžan zahtevati nepotvorjeno rabo imena. Kakršen koli zapis, ki se razlikuje od originalnega, lahko prepove. Tako torej imen blagovnih znamk in industrijskih izdelkov ne moremo več obravnavati kot občna imena, pač pa kot stvarna lastna imena (Dobrovoljc, Jakop 2011: 82). Priporočena *kokakola* tako ne pride več v poštev, prav tako ne *coca-cola*, pač pa je pravilno – *Coca-Cola*.³ Izjema so primeri, ko se imena blagovnih znamk ali industrijskih izdelkov poobčnoimenijo. Tako ne označujejo več posameznega, temveč vrsto, npr. insekticid *Pips* v nasprotju s *pipsom* v pomenu »razpršilec« (Dobrovoljc, Jakop 2001: 83).

Tudi z navodili o tujem oz. podomačenem zapisu občnih imen si pravzaprav ne moremo kaj dosti pomagati. Če se, na primer, odločamo med tem, ali bomo zapisali *disco* ali *disko*, nam Pravopis te odločitve ne olajša, saj kot možni ponudi obe varianti. Bizjak Končar in Dobrovoljc (2012) pravita, da Pravopis s tem »zakrito sporoča, da je slovenjenje prevzetih besed nepredvidljiv proces, pri čemer ne moremo napovedati, katere podomačene oblike se bodo uveljavile prej ali katere od tujih oblik se ne bodo nikoli podomačile.« Prevzemanje neke besede oz. besedne zveze torej ni enkratni dogodek, temveč proces, med katerim se lahko pojavi več podomačenih različic, ki soobstajajo in med seboj tekmujejo. Napačno bi bilo tudi misliti, da je proces spreminjanja leksema odvisen zgolj od znotrajjezikovnih dejavnikov; nanj namreč vplivajo še družbeni in psihološki dejavniki (Bizjak Končar, Dobrovoljc 2012). Pravopisu torej na tem mestu ne moremo očitati siceršnje nejasnosti in nedoslednosti, saj vpliva teh dejavnikov ne more predvideti.

Nadalje obravnava prevzeta lastna imena. Ta se obravnavajo različno – glede na to, ali gre za osebna, zemljepisna ali stvarna imena. Ker se bom v raziskovalnem delu diplomske naloge ukvarjala le z občnimi in stvarnimi lastnimi imeni, bom osebna in zemljepisna imena izpustila iz pregleda in se posvetila zgolj stvarnim. O njih pravzaprav ne pove veliko: imena umetnostnih del praviloma prevajamo, nekatera imena, npr. imena glasil in podjetij, puščamo nespremenjena, ostala lastna imena pa prevajamo po potrebi (2001: § 211–212). Večbesedna

³V drugi izdaji Slovarja slovenskega knjižnega jezika iz leta 2014 zaradi tega zakona v njem ne najdemo več besed: *cockta kokta*, *superga*, *teflon*, *teflonski* in *tertapak* (SSKJ 2014: 7). Po novem so to stvarna lastna imena, ta pa v splošnem razlagalnem slovarju nimajo mesta.

stvarna lastna imena naj bi prevajali podobno kot zemljepisna – v celoti jih prevajajmo, kadar so vse sestavine občne, sicer pa le tisti del besedne zveze, ki je občen. Obstaja nekaj izjem, ki so prevzete polcitatno in jih »zaradi stilnega učinka pogosto ne prevajamo« (2001: § 213), npr. *Tour de France*. Opozarja še na rabo nekaterih kratičnih poimenovanj, katerih podstava ni sestavljena iz slovenskih besed, npr. *BBC*.

Dobrovoljc in Jakop opozarjata na nezadostnost navodila, da stvarna lastna imena večinoma prevajamo po potrebi (2011: 96). Pravita, da je treba kategorije imen, ki se prevajajo, in tistih, ki ostajajo nepodomačena, natančno določiti in dodati zglede (2011: 99). To sta sami tudi storili in tako so se med nepodomačena stvarna lastna imena med drugimi uvrstila tudi imena industrijskih izdelkov in zaščitenih blagovnih znamk, npr. *Coca-Cola*, *Teflon*, *Adidas*. O tem, zakaj takšna sprememba glede na Pravopis, sem že pisala v tretjem odstavku tega podpoglavja. Ostalih kategorij ne bom omenjala, saj niso relevantne za to diplomsko delo.

6 Opredelitev pojma »novejša leksika«

Glede na to, da so predmet mojega raziskovanja novejše prevzete besede, se mi zdi potrebno (predvsem s časovnega vidika) natančneje opredeliti pojem »novejša leksika« in poiskati kriterij oz. kriterije, ki določajo, kdaj neka (prevzeta) beseda oz. besedna zveza preneha veljati za »novo«.

Toporišič nove besede oz. neologizme definira takole: »Na novo napravljena ali na novo rabljena stara beseda ali besedna zveza [...]. Za neologizme jih imamo tako dolgo, dokler se na njih ne navadimo tako, da se nam izgubi občutek, da so nedavno napravljeni ali prevzeti« (1992: 135). Prvi del definicije opredeljuje novejšo leksiko s stališča oblikovanja, o čemer sem že pisala, drugi del pa naj bi jo opredeljeval s časovnega vidika, vendar je edina opora, ki nam jo ponuja pri razločevanju, ali je neka beseda še neologizem ali ne več, jezikovni občutek govorcev.

Bokal kritizira to in še nekatere druge definicije neologizmov, češ da pozabljajo na bistveno: na notranjejezikovni vidik, na mesto jezikovnega znaka v jezikovnem sistemu (2003). Pravi, da je za novo besedo »relevantno, da ima možnost postati nepogrešljiva enota leksikalnega sistema« in se ustaliti v njem, ta možnost pa je določena s poimenovalno potrebo.

Ko nek leksem torej postane nepogrešljiv v jeziku, ko se ustali in je njegova raba izpričana v besedilih (odkar obstajajo pa tudi v besedilnih korpusih), je naslednji korak zapis tega

leksema v slovarju. Tako so jezikoslovci, ki so se v novem tisočletju ukvarjali z raziskovanjem novejšje slovenske leksike, za mejo med »novejšo« in »ne-novejšo« leksiko pogosto vzeli letnico izdaje zadnjega zvezka prve izdaje Slovarja slovenskega knjižnega jezika (v nadaljevanju SSKJ1), tj. leto 1991.

To letnico so upoštevali tudi avtorji zbirke Novejša slovenska leksika v povezavi s spletnimi jezikovnimi viri (v nadaljevanju NSLSVJ), ki je izšla leta 2009. Vsebuje seznam novejšje leksike, ki lahko, po besedah avtorjev, služi zgolj kot njen pregled ali pa tudi kot osnova za izdelavo oz. dopolnjevanje slovarjev. V uvodnem delu zbirke so novejšje besedje definirali kot tisto besedje, »ki se je v slovenščini pojavilo oz. uveljavilo v obdobju približno zadnjih dvajsetih let in še ni obravnavano v SSKJ« (2009: 12). To obdobje utemeljujejo z dveh vidikov: eden je že omenjena izdaja zadnjega, petega zvezka SSKJ1. Po tem kriteriju torej med novejšje sodijo tisti leksemi, ki jih v tem slovarju ni moč najti. Drugi vidik pa je osamosvojitve Slovenije in z njo povezane družbene spremembe, ki so za seboj potegnile tudi spremembe v jeziku. Problem se pojavi pri besedah, ki so bile zapisane v Dodatku na koncu pete knjige in upoštrevane v kasnejši elektronski izdaji SSKJ1, kot so npr. *aerobika*, *imidž*, *jogging*. Te besede so bile uvrščene v SSKJ neposredno po svoji pojavitvi oz. uveljavitvi v slovenskem jeziku, zato z vidika »obdobja približno dvajsetih let« še spadajo med novejšjo leksiko, z vidika uslovarjenosti pa ne več. Avtorji so se odločili, da jih – izvzemši izjemne primere – ne bodo obravnavali kot novejšje.

Iz nabora leksemov je mogoče glede na nastanek izločiti štiri osnovne skupine novejših leksemov (Žele 2009). Prva skupina so neologizmi – novi eno- ali večbesedni izrazi, ki poimenujejo novo predmetnost oz. pojem. Prevzeti neologizmi imajo pogosto tudi slovensko ustreznico, npr. *dobro počutje* za *wellness*. Sem spadajo tudi neosemantemi in neologizmi, ki so homonimni že uslovarjenim besedam, npr. *ježek*. V drugo skupino spadajo prevzeti leksemi, ki so se v jeziku pojavili kot posledica globalizacijskih procesov in medkulturnih povezav. Lahko so prevzeti citatno (npr. *deadline*), podomačeno (npr. *heker*) ali v dvojnični obliki, tj. citatno in podomačeno (npr. *bodybuilder/bodibilder*). V tretji skupini najdemo novejšje tvorjenke, ki povzročajo širitve besednih družin, npr. *okoljevarstvenik* iz *varstvo okolja*, in novejšje besedne zveze, npr. *ciljna skupina*. Četrta skupina pa je nastala s poobčnobesedenjem lastnih imen, npr. *barbika* iz *Barbika*.

Na zbirko NSLSVJ so se oprli snovalci Slovarja novejšega slovenskega besedja (v nadaljevanju SNB), ki je izšel leta 2012 in vsebuje 5384 slovarskih sestavkov, SNB pa je predstavljal temelj za drugo izdajo SSKJ (v nadaljevanju SSKJ2), ki je izšla oktobra 2014.

RAZISKOVALNI DEL

1 Postopek zbiranja in obravnave raziskovalnega gradiva

1.1 Izbira gradiva

Za predmet raziskovanja sem izbrala novejše lekseme s področja lepotne nege. Pojem »lepotna nega« je zelo širok in obsega vse pripomočke oz. izdelke in storitve, ki so namenjeni negi telesa ter pripomorejo k boljšemu počutju in zdravju. Posledično je širok in raznolik tudi nabor leksemov: od poimenovanj za ličila, pripomočke za ličenje, negovalne izdelke do poimenovanj za storitve v lepotnih in kozmetičnih salonih ter pripomočke, ki jih kozmetičarke uporabljajo pri svojem delu.

Gradivo za raziskovalni del sem začela zbirati že v začetku leta 2014, torej še pred izidom SSKJ2, diplomsko delo pa sem dejansko začela pisati leta 2015, ko je bil slovar že zunaj. Leksemi iz mojega prvotnega nabora gradiva niso bili zajeti v SSKJ1, kar precej pa se jih je pojavilo v SSKJ2. Tako se je pojavila dilema, kaj od zbranega gradiva še spada pod novejšo leksiko in kaj ne več. Če upoštevam dva vidika, s katerimi so avtorji NSLSVJ opredelili novejšo leksiko, potem bi ti lekseme glede na obdobje pojavitve oz. uveljavitve (obdobje približno zadnjih dvajsetih let) lahko uvrstili med novejšo leksiko, glede na (ne)zabeleženost v slovarju pa ne.

Pol leta po izidu prenovljenega slovarja, ki je zajel nove besede v časovnem obdobju od osamosvojitve do leta 2013, seveda nima smisla iskati novonastalih oz. na novo prevzetih besed, zlasti ne na nekem omejenem področju, vseeno pa sem našla kar nekaj leksemov, ki so se pojavili in uporabljali v tem obdobju (ali bolje rečeno – v zadnjih nekaj letih), a niso bili obravnavani v SSKJ2, najbrž zato, ker besedilni korpusi ne izpričujejo dovolj pogoste rabe, v nekaterih primerih pa sploh ne ponudijo nobenih zadetkov, kar pa še ne pomeni, da leksem ni v (splošni) rabi. Odločila sem se torej, da bom analizirala 21 novejših prevzetih leksemov, ki se ne nahajajo v SSKJ2, preostale tovrstne lekseme pa bom zgolj naštel. Nazadnje bom kot protiutež prevzetim leksemom naredila še seznam novejših domačih izrazov z izbranega področja.

1.2 Viri gradiva

Pri iskanju novejših leksemov s področja lepotne nege sem si pomagala s poljudnimi monografijami s tega področja (razni priročniki, npr. priročniki za ličenje, za sproščanje, za nego telesa ipd.) in s spletnimi stranmi, kjer sem našla večji del gradiva. Pregledovala sem

zgolj slovenske spletne strani, ki bodisi prodajajo kozmetične izdelke bodisi ponujajo razne storitve v lepotnih salonih.

1.3 Postopek analize gradiva

Vsak leksem sem najprej preverila na spletnem portalu *Fran*, ki združuje digitalizirane slovarje, nastale na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Pri tem poizvedovanju sem preverjala, ali je posamezen leksem mogoče že zajet v katerem od slovarjev. Tiste, ki so bili zajeti v SSKJ1, sem takoj izločila iz gradiva, zabeleženost v SNB pa mi je služila kot opozorilni znak, da je leksem verjetno obravnavan tudi v novem slovarju. Vse lekseme sem potem preverila še v slovarju tujk⁴ (ki ni na voljo na portalu Fran) in v SSKJ2.

Za tem ko sem pregledala zapis oz. različne zapise in rabo leksemov v besedilih, v katerih sem jih našla, in v korpusih, sem jim določila stopnjo prevzetosti. Pri tem sem sledila teoriji Vidovič Muhe in jih razdelila na citatno prevzete, polcitatno prevzete in sistemsko prevzete.

Za vsak prevzeti leksem sem poskušala poiskati slovensko ustreznico. V nekaterih primerih se je slovenski izraz pojavil poleg prevzetega kar v besedilu samem, v drugih primerih sem ga našla v kakšnem drugem besedilu oz. na spletni strani s podobno tematiko, v pomoč pa mi je bil tudi slovar ABC Wellnessa, ki je dostopen na spletni strani revije *Wellness*.⁵

Za vsak prevzet leksem sem poiskala definicijo oz. opis in glede na rabo v besedilih določila besednovrstno oznako in – v kolikor je bilo to mogoče – pripadajoče slovnične lastnosti.

V naslednji fazi raziskovanja sem preverjala pogostost pojavljanja izbranih prevzetih leksemov in njihovih slovenskih ustreznic (če jih, seveda, imajo) v besedilnih korpusih. Če sem med zbiranjem gradiva naletela na več pisnih različic enega leksema, sem preverila vse različice in določila najpogostejšo.

Uporabljala sem tri besedilne korpuse: *Novo besedo*, *Gigafido* in *Kres*. *Nova beseda* vsebuje približno 318 milijonov besed. Vključuje raznovrstna besedila, ki so nastala med letoma 1850 in 2010. Največji delež predstavljajo besedila, nastala po letu 1998, največji delež besed pa je iz časopisa *Delo*. *Gigafida* in *Kres* v nasprotju z *Novo besedo* poleg različnih književnih publikacij, časopisov, revij ipd., vsebujeta tudi spletna besedila. *Gigafida* vsebuje približno 1,2 milijarde besed in zajema besedila, nastala med letoma 1990 in 2011, od tega 77

⁴ *Slovar tujk*, 2006. Prevedel in priredil: Igor Antič. Tržič: Učila International.

⁵<http://www.wellness-revija.si/abc-wellnessa> (Ogled 25. 8. 2015)

odstotkov periodike in 16 odstotkov spletnih besedil. *Kres* vsebuje približno 100 milijonov besed. Zajeta besedila so nastala v istem časovnem obdobju kot pri *Gigafidi*; približno 20 odstotkov jih prihaja iz časopisov oz. revij in prav takšen odstotek s spleta. Je najbolj uravnotežen izmed korpus glede na vire besedil. Časopise, revije in spletna besedila posebej poudarjam, ker so to besedila, kjer je največja verjetnost za pojavitev novejših prevzetih leksemov s področja lepotne nege.

Iz korpusov sem črpala tudi povedi, ki služijo kot primeri rabe določenega leksema. V (sicer redkih) primerih, ko korpus ni prikazal nobenih zadetkov za določen leksem, sem primere rabe poiskala v besedil na spletnih straneh, ki sem jih uporabljala za zbiranje gradiva.

Analizirani leksemi so predstavljeni po skupinah: najprej citatno prevzeti, nato polcitatno prevzeti ni nazadnje sistemsko prevzeti. Ob koncu vsake skupine sem naštetla še preostale tovrstne lekseme, ki sem jih našla med zbiranjem gradiva, a jih iz različnih vzrokov nisem vključila v analizo, v dveh primerih pa sem se dotaknila tudi leksemov, ki so izpadli iz mojega nabora gradiva zaradi pojavitve v SSKJ2.

2 Analiza prevzetih leksemov s področja lepotne nege

2.2 Citatno prevzeti leksemi

Citatno prevzeti leksemi so tisti, ki v jeziku prejemniku v celoti ohranjajo svojo izvorno podobo, tj. podobo, ki jo imajo v jeziku dajalca. Njihove pisne podobe torej ne slovenimo, prav tako jim ne dodajamo slovenskih oblikoslovnih in besedotvornih končnic.

2.2.1 SPA

Leksema *spa* oz. *SPA* ni mogoče zaslediti v nobenem od slovarjev, čeprav pregled po korpusih prikazuje zelo pogosto rabo⁶. Vsi zadetki ne ustrezajo pomenu leksema v okviru lepotne nege; pogosto se pojavlja kot del zemljepisnih ali stvarnih lastnih imen ali pa kot kratica za različna stvarna lastna imena. Toda kljub temu je zadetkov v pomenu zdravilišče veliko. Samostalnik *spa* namreč v angleščini pomeni vrelec mineralne vode, izvir slatine ali zdravilišče, izvira pa iz latinščine in je kratica za *sana per aquam*, kar pomeni zdravje z vodo.

⁶V korpusu *Nova beseda* je število pojavitev 501, v *Gigafidi* 174 728 in v *Kresu* 11 423.

Najbrž od tod izhaja tudi dvojnični zapis in razumevanje leksema kot samostalnika ali kot kratice. *Spa* (pisano z malim tiskanimi črkami) pisci očitno dojemajo kot samostalnik. V nobenem od korpusov nisem zasledila primera, ko bi se beseda, pisana na ta način, sklanjala, zato lahko sklepam, da je beseda prevzeta citatno.

Primer rabe: »Po obisku spa ste drug človek – Američani so se domislili učinkovite reklame za svoja zdravilišča, spa, kjer se lahko vsakdo, ki si to lahko privoščiči, ne samo odpočije in nabere novih moči, ampak baje tudi prerodi.«⁷

Drugi možni zapis je *SPA* (z velikim tiskanimi črkami). Leksem, zapisan na ta način, nekateri pisci dojemajo kot kratico. V slovenščini kratice lahko sklanjamo, zato se v korpusih najde kar nekaj primerov, ko so leksemu dodane slovenske sklonske končnice za prvo moško sklanjatev.

Primer rabe: »In privoščiči si razvajanje v SPA-ju, da se boš lažje naučila ceniti svoje telo.«⁸

Vseeno moram poudariti, da so zadetki, ko se leksem – kot samostalnik ali kratica – nahaja v neimenovalniškem sklonu, zelo redki. Morda je razlog za to negotovost piscev, kako pravilno, če sploh, sklanjati ta samostalnik oz. kratico, in se tovrstni rabi raje izogibajo, zagotovo pa k temu največ prispeva dejstvo, da je leksem najpogosteje rabljen kot del zloženke ali kot pridevnik v besedni zvezi.

Najpogosteje je rabljen v besedni zvezi *spa/SPA center* (ali *spa-center* ali *center spa*).⁹ Oba zapisa – *spa in SPA* – se v teh primerih pojavljata enako pogosto. V posamičnih primerih se pojavi tudi v besednih zvezah: *spa kozmetika*, *spa resort*, *spa tretma*, *SPA središče*, *spa razvajanje*, *spa hotel*, *spa ponudba*, *SPA program*, *spa receptor*, *spa program*, *spa kopalnica*, *spa dieta*. Kot samostalnik se pojavi v besedni zvezi *day spa*.

Slovenske ustreznice za ta leksem nisem našla.

⁷Vir: *Nova beseda*.

⁸Vir: *Kres*.

⁹497 pojavitev v *Gigafidi*.

2.2.2 AROMAWICKEL

Beseda *Aromawickel* je citatno prevzeta iz nemščine. Iskanje po korpusih pokaže zgolj dva zadetka v *Gigafidi*, vendar pa brskanje po spletnih straneh slovenskih kozmetičnih salonov pokaže, da gre za priljubljeno storitev, saj jo v svojo ponudbo vključuje veliko salonov. To je namreč kozmetični postopek, pri katerem s povijanjem določenih telesnih predelov povzročajo izgorevanje maščob in odpravljanje celulita na teh predelih.

Slovenska ustreznica zanjo je *aromaterapija s povoji* in se v besedilih oz. v naslovih besedil pogosto pojavlja skupaj s prevzetim izrazom, povezuje pa ju veznik *ali* ali *oziroma*. Tudi iskanje slovenske ustreznice v korpusih da dva zadetka v *Gigafidi*.

Aromawickel se pojavlja zgolj kot samostalnik in vselej je pisan z veliko začetnico (zaradi vpliva nemščine). Zabeležen ni v nobenem od slovarjev.

Primer rabe: »Anticelulitna terapija Aromawickel oziroma aromaterapija s povoji je revolucionarna metoda za izgorevanje maščob na kritičnih predelih telesa na zadnjici, stegnih, trebuhu in bokih.«¹⁰

2.2.3 PEEL OFF/PEEL-OFF

Leksem je citatno prevzet iz angleščine. V slovenskih besednih zvezah nastopa kot pridevnik, in sicer kot levi ali desni prilastek samostalnika maska (*peeloff/peel-off maska* ali *maska peeloff/peel-off*).

Gre za posebno vrsto maske za obraz, ki jo mora uporabnik pripraviti sam. Prodaja se namreč v prahu, uporabnik pa jo pripravi tako, da določeno mero prahu zmeša z ustrezno količino vode. Ko se maska posuši, jo v kosu potegne z obraza.

Leksem se pojavlja v dveh pisnih različicah: z vezajem (*peel-off*) in brez njega (*peel off*). Iskanje po korpusih za varianto brez vezaja prikaže vsega skupaj osem zadetkov,¹¹ za varianto z vezajem pa vsega skupaj 15 zadetkov.¹² Razlika v pojavitvah obeh različic je premajhna, da bi lahko iz tega sledil sklep, da je varianta z vezajem pogostejša od tiste brez njega. Zanimivo pri tem pa je, da je varianta brez vezaja večkrat uporabljena v besedilih, kjer se govori o tovrstnih maskah na splošno, varianta z vezajem pa je uporabljena le v primerih, ko se govori o tovrstni maski določene znamke.

¹⁰Vir: spletna stran *Salona lepote Studio 4*. <http://studio4.si/anticelulitna-terapija/> (Ogled 25. 8. 2015)

¹¹Po zadetek v *Novi besedi* in *Kresu* ter šest v *Gigafidi*.

¹²Nič zadetkov v *Novi besedi*, eden v *Kresu* in 14 v *Gigafidi*.

Primer rabe brez vezaja: »Ker je takšna koža tanka in pogosto občutljiva, se ne priporoča uporaba tako imenovanih peel off mask.«¹³

Primer rabe z vezajem: »Nivea Visage čistilna peel-off maska temeljito in nežno odstrani odmrlo poroženelo plast kože in ostanke loja.«¹⁴

V nekaterih primerih se poleg prevzetega leksema pojavi tudi izraz *piling maska*. *Piling* je sicer podomačena oz. sistemsko prevzeta beseda, ki je SSKJ1 še ne pozna, zabeležili pa so jo v SNB in kasneje tudi v SSKJ2. Ker za sistemsko prevzete besede velja, da iz njih lahko po pravilih slovenskega jezika tvorimo nove besede in besedne zveze, lahko sklenem, da je *piling maska* slovenska ustreznica za *peel off/peel-off masko*.

Besedna zveza *piling maska* se pojavi le v korpusu *Gigafida*, in sicer iskanje prikaže 13 rezultatov. To je manj kot število zadetkov obeh prevzetih pisnih variant skupaj (23), vendar je število pojavitev premajhno, da bi rezultate lahko posploševali.

Z ozirom na to, da glagol *peel* v angleščini pomeni *olupiti*, *oluščiti*, sem na spletu in v korpusih raziskala tudi besedno zvezo *luščilna maska*. Zanimalo me je, ali bi to lahko bila slovenska ustreznica za *peel off/peel-off masko*, a se je izkazalo, da gre sicer za obrazno masko z enakimi učinki, vendar drugačnim postopkom uporabe.

Prevzeti leksem se v nobeni od pisnih različic ne pojavlja v slovarjih.

2.2.4 WATSU

Slovar ABC Wellnessa prevzeti besedi *watsu* pripiše ustreznico *vodni shiatsu*. V definiciji zapiše, da je to ena izmed oblik sprostitvene telesne aktivnosti v topli vodi.¹⁵ Na spletni strani, kjer ponujajo tečaj WATSU, pa so zapisali, da je *Watsu*¹⁶ več kot le sproščanje; tehnike *Watsu* naj bi bile namreč nepogrešljive pri vodnih fizioterapijah in naj bi pripomogle k okrevanju po poškodbah ter pri mišičnih obolenjih in obolenjih sklepov.¹⁷

Leksem *watsu* ni zabeležen v nobenem od slovarjev, medtem ko je besedo *shiatsu* obravnaval najprej SNB, nato pa jo je z nekoliko spremenjeno razlago vključil tudi SSKJ2. Ta *shiatsu* definira kot japonsko masažno tehniko, pri kateri se s pritiskanjem na določene točke telesa

¹³Vir: *Gigafida*.

¹⁴Vir: *Gigafida*.

¹⁵Definicija je povzeta po razlagi gesla WATSU v spletnem slovarju ABC Wellnessa revije *Wellness*.
<http://www.wellness-revija.si/abc-wellnessa/item/watsu---vodni-shiatsu> (Ogled 25. 8. 2015)

¹⁶Zapisi besede so namerno različni, saj jih v posameznih besednih zvezah zapisujem tako, kot jih je zapisal avtor besedila, iz katerega povzemam.

¹⁷Povzeto po: <http://www.rnterapija.si/watsu-tecaji/> (Ogled 25. 8. 2015)

spodbuja pretok energije v njem. Če je *watsu vodni shiatsu*, potem lahko sklepam, da *watsu* pomeni izvajanje te masažne tehnike v vodi.

Vprašanje je, ali je *vodni shiatsu* res domača ustreznica za *watsu* ali je zgolj pojasnilo oz. razlaga besede *watsu*. Iskanje po korpusih namreč prikaže 42 zadetkov¹⁸ za *watsu* in zgolj tri za *vodni shiatsu*.¹⁹ Glede na zanemarljivo majhno število pojavitev slednje lahko sklepam, da se besedna zveza (še) ni uveljavila ali pa sploh ne gre za domačo ustreznico. Za razrešitev dileme je potrebno pogledati rabo.

Dva primera rabe besedne zveze *vodni shiatsu*:²⁰

»Shiatsu, japonska umetnost masaže, temelji na stiskanju, gnetenju in trkanju približno stotih točk vzdolž meridianov. Američanu Haroldu Dullu to ni bilo dovolj. Pred približno 15 leti je čudovito gnetenje preselil v vodo in izumil vodni shiatsu, metodo, ki trenutno cveti v Nemčiji.«

»O vsem, kar je pozneje v stikih s Harolldom Dullom spoznal kot sprostitveni postopek *watsu*, je v začetku mislil, da je le stvar človekove glave. Danes je prepričan, da Američanov vodni shiatsu res deluje in da ni le stvar domišljije.«

V prvem primeru se besedne zveza *vodni shiatsu* pojavi samostojno, ne zgolj kot dopolnilo oz. razlaga k besedi *watsu*, v drugem primeru pa se pojavi kot njena parafraza.

Na spletni strani, ki ponuja tečaj WATSU, je v opisu med drugim zapisano: »Pravimo mu tudi vodni shiatsu.«²¹

Iz teh, sicer redkih, primerov rabe lahko torej razberemo, da ne gre le za razlago, pač pa za slovensko ustreznico,²² vendar pa je očitno, da se je prevzeti leksem bolj uveljavil od domačega.

Leksem *watsu* se pojavlja v treh pisnih različicah: kot *watsu*, *Watsu* (z veliko začetnico) ali *WATSU*. Slednja se sodeč po korpusih pojavi najredkeje in po mojem mnenju ni ustrezna, saj ne gre za kratico. *Watsu* (z veliko začetnico tudi sredi povedi) in *watsu* (z malo začetnico) se pojavljata približno enako pogosto.

¹⁸Nova beseda prikaže dva zadetka, *Gigafida* pa 42, vendar sta dva pomensko neustrezna, zato jih je skupaj 42.

¹⁹Besedna zveza ima tri zadetke v *Gigafidi*.

²⁰Vir: *Gigafida*.

²¹Vir: <http://www.czbo.si/aktualnosti.html> (Ogledano 25. 8. 2015)

²²Gre za podoben primer kot pri *piling maski*; *shiatsu* je sicer prevzeta, a uslovarjena beseda.

Leksem se pojavlja kot samostalnik in pa v pridevniški rabi.

Primer samostalniške rabe: »Watsu, ko ga uporabljajo v takih povezavah, človeka popolnoma umiri in sprosti, kot zagotavljajo njegovi izumitelji in zagovorniki.«²³

V pridevniški rabi se uporablja v naslednjih besednih zvezah: *terapija watsu*, *Watsu terapija*, *postopek watsu*, *metoda watsu*, *program watsu*, *Watsu tehnike*, *Watsu tečajji*.²⁴

2.2.5 LOMI LOMI

Lomi lomi je izraz za posebno havajsko masažo, ki jo maserji izvajajo v plesnem gibanju ob havajski glasbi, in v havajskem jeziku pomeni »ljubeče roke«.

Leksem se ne nahaja v nobenem od slovarjev, čeprav sta tovrstna masaža in poimenovanje zanj v slovenskem prostoru prisotna že približno deset let, res pa je, da število pojavitev vseh pisnih različic leksema skupaj v korpusih ne presega številke 100.

Kot že rečeno, se v korpusih pojavlja več pisnih variant: *lomi lomi*, *Lomi Lomi*, *lomi-lomi* in *Lomi-Lomi*. Razlika med njimi je torej v vezaju in velikih začetnicah. Zapis *Lomi-Lomi* se v vseh korpusih skupaj pojavi zgolj šestkrat, zato ga lahko izločim iz seznama kandidatov za pisne variante. Še manjkrat se pojavi zapis *Lomi Lomi*. Poleg tega natančnejši pregled zadetkov pokaže, da se slednja varianta uporablja le v besedni zvezi *Lom Lomi Nui*, ta pa le v kontekstu ponudbe Thermalium centra v Termah 3000 v Moravskih toplicah. Ker takšen zapis uporablja zgolj en ponudnik tovrstne masaže, ga ne morem obravnavati kot pisno varianto. Preostaneta torej le še varianti z malo začetnico. Varianta brez vezaja se v korpusih pojavi 36-krat,²⁵ varianta z vezajem pa 46-krat.²⁶ Čeprav je slednja pogostejša, je razlika (in pogostost zadetkov nasploh) premajhna, da bi lahko trdila, da je ta varianta tudi prevladujoča. Sklenem lahko torej, da se leksem pojavlja v dveh pisnih različicah: *lomi-lomi* in *lomi lomi*.

Leksem se najpogosteje uporablja v pridevniški rabi – kot levi ali desni prilastek samostalnika masaža, zelo redko nastopa samostojno, kot samostalnik.

²³Vir: *Gigafida*.

²⁴Vir: *Gigafida* in različne spletne strani.

²⁵Leksem se petkrat pojavi v *Novi besedi*, enkrat v *Kresu* in 27-krat v *Gigafidi*.

²⁶Sedemkrat v *Novi besedi*, trikrat v *Kresu* in 36-krat v *Gigafidi*.

Primer rabe: »V masažnem studiu si gostje lahko privoščijo klasično masažo, masažo z vročimi vulkanskimi in hladnimi kamni iz marmorja, refleksno masažo in masaže za nosečnice, v prihodnje pa še havajsko sprostitveno masažo lomi-lomi.«²⁷

Slovenske ustreznice za ta leksem nisem zasledila.

2.2.6 IPL

IPL je kratica za angleški izraz *intense pulsed light*. To je laserska tehnologija, ki je znana predvsem po tem, da omogoča trajno odstranjevanje dlak s telesa, vendar pa jo je mogoče uporabljati tudi v druge namene, npr. za odstranjevanje kožnih nepravilnosti, pomlajevanje kože ipd. Postopek se navadno izvaja v kozmetičnih salonih, za doseganje želenih rezultatov pa ga je treba v določenem časovnem razmiku večkrat ponoviti.

Leksem se pojavlja samostojno ali skupaj s slovenskimi besedami v besednih zvezah, kot so *IPL tehnologija*, *IPL laser*, *IPL depilacija*, *aparati IPL*, *IPL terapija*, *IPL odstranjevalec dlak*, *sistem IPL* itd.

Primer samostojne rabe: »IPL omogoča hitro, preprosto in neboleče izvajanje posegov na koži, kot so trajna epilacija, zdravljenje aken, odstranjevanje pigmentnih madežev in žilnih sprememb na koži, glajenje gubic na obrazu oz. regeneracijo in pomlajevanje kože na obrazu.«²⁸

Primer pridevniške rabe: »S tehniko IPL (*intense pulsed light*) stimulirajo kolagen in izvajajo pomlajevanje kože.«²⁹

Slovenski prevod za *intense pulsed light* je *intenzivna pulzirajoča svetloba* (zasledila sem tudi prevod *intenzivna utripajoča svetloba*), vendar bi glede na redkost rabe³⁰ rekla, da ne gre za uveljavljeno slovensko ustreznico. Temu pritruje tudi dejstvo, da se za slovenski izraz ni uveljavila kratica *IPS*.

²⁷Vir: *Gigafida*.

²⁸Vir: *Gigafida*.

²⁹Vir: *Gigafida*.

³⁰Sedem zadetkov v *Gigafidi* in dva v *Kresu*.

Korpusi beležijo dokaj številčno pojavitev leksema (skupaj 275 pojavitev),³¹ vendar je *IPL* kratica tudi za več stvarnih lastnih imen ali besednih zvez, tako da bi bila frekvenca pojavitev zgolj v obravnavanem pomenu precej nižja (približno tretjina vseh pojavitev). Leksem ni uslovarjen.

2.2.7 ELOS

Leksem izhaja iz angleščine, in sicer je kratica za *Electrical Optical Synergy*, kar v prevodu pomeni elektrooptična sinergija. To je tehnologija, ki združuje lasersko, radiofrekvenčno in optično energijo. Uporablja se v kozmetičnih salonih za izvajanje nekirurški medicinsko-estetskih tretmajev, uporabljajo pa ga tudi kirurgi.

Leksem se v besedilih pojavlja v pridevniški rabi, najpogosteje v zvezi s samostalnikom tehnologija (*ELOS tehnologija oz. tehnologija ELOS*),³² v nekaterih primerih pa tudi kot samostalnik.

Primer pridevniške rabe: »Z ELOS tehnologijo dosežemo varnejše, učinkovitejše in manj boleče posege brez stranskih učinkov, kot pri tehnologiji ostalih laserjev.«³³

ELOS se v besedne zveze povezuje tudi z besedami: *patent, epilacija, naprava, terapija*.³⁴

Primer samostojne rabe: »ELOS sočasno uporablja tri metode fizikalnega zdravljenja: infrardečo svetlobo, radiofrekvenco in posebno obliko aparaturne masaže z vakuumom.«³⁵

Slovenske ustreznice za ta leksem nisem našla, prav tako ga nisem zasledila v nobenem od slovarjev.

2.2.8 BB in CC (krema)

Leksema *BB* in *CC* se pojavljata v pridevniški rabi izključno v besedni zvezi s samostalnikom krema, torej *BB krema/krema BB* in *CC krema/krema CC*. Prva se je na tržišču pojavila *BB krema*. To je multiučinkovita krema, ki je namenjena negi kože, hkrati pa opravlja vlogo

³¹23 v *Kresu*, 219 v *Gigafidi* in 33 v *Novi besedi*.

³²73 pojavitev v *Gigafidi*.

³³Vir: *Gigafida*.

³⁴Korpusi prikažejo še druge besedne zveze, saj se leksem pojavlja tudi v drugačnih zapisih in v drugih pomenih. Število zadetkov je 40 v *Novi besedi*, 191 v *Gigafidi* in 15 v *Kresu*, vendar te številke veljajo za vse pomene skupaj.

³⁵Vir: *Gigafida*.

pudra. Kožo torej navlaži in nahrani ter prekrije nepravilnosti. *CC krema* je njena naslednica in ima podobno delovanje, le da nudi večjo prekrivnost in se tako še bolj približa tekočemu pudru. Razliko med njima nakazujeta že njuni poimenovanji v podstavi.

Podstavi obeh kratic sta angleški, za vsako pa obstaja več možnih podstav. *BB* tako lahko pomeni *beauty balm*, *blemish balm* ali *blemish blaze*, *CC* pa *complexion corrector*, *colour control* ali *colour correction*.

Kot možni slovenski ustreznici sta se v sobesedilu pojavili besedni zvezi *lepotni balzam* za *BB kremo* in *korektor polti* za *CC kremo*, vendar sta omenjena slovenska leksema prej nadpomenka prevzetima leksemoma kot pa njuni sopomenki. Pod pojmom *lepotni balzam* namreč razumemo veliko širšo paletu negovalnih izdelkov kot pa le *BB kreme*, prav tako lahko za vsako ličilo (v kakršni koli obliki), ki prekriva kožne nepravilnosti, rečemo, da je *korektor polti*.

Korpusi za besedni zvezi *BB krema* in *CC krema* ne prikažejo nobenih zadetkov, zato sem primere rabe raziskovala na različnih spletnih straneh. Leksema seveda tudi nista uslovarjena.

Primer rabe za besedno zvezo *BB krema*: »Sestavo *BB kreme* je že v 50. letih zasnovala nemška dermatologinja Christine Schrammek.«³⁶

Primer rabe za besedno zvezo *CC krema*: »Krema *CC* vsebuje tudi enkratne hranljive snovi, kot je npr. vitamin C.«³⁷

2.2.9 REFILL

Leksem *refill* se uporablja v kontekstu permanentnega podaljševanja trepalnic. Čeprav ima postopek v svojem poimenovanju pridevnik trajen oz. permanenten, učinek v resnici ne traja dlje od enega meseca. Pri tem postopku kozmetičarka namreč prilepi umetne trepalnice na naravne, ki pa – tako kot lasje – izpadajo in se obnavljajo. Z naravno trepalnico izpade tudi umetna, ki je nanjo prilepljena, zato je na približno mesec dni potrebna obnova oz. *refill*.

Sodeč po pojavitvah v korpusih se leksem pojavlja na različnih področjih, velikokrat tudi kot sestavina stvarnih lastnih imen, vendar pa niti en zadek ne izpričuje rabe v zgoraj opisanem pomenu. Situacija je drugačna, če v spletni brskalnik vtipkamo »refill trepalnic«; tako je

³⁶Vir: Zadovoljna.si. <http://www.zadovoljna.si/clanek/modna-in-lepa/za-kaj-bi-se-odlocile-cc-ali-bb-kremo.html> (Ogled: 26. 8. 2015)

³⁷Vir: salma.si. <http://www.salma.si/clanki/cc-krema-ali-veste-kaj-je-to/> (Ogled: 26. 8. 2015)

mogoče zaslediti kar nekaj pojavitev na spletnih straneh kozmetičnih salonov in revij za ženske.

Na teh spletnih mestih se uporablja kot samostalnik. Vedno je uporabljen v imenovalniškem sklonu.

Primer rabe: »Za vzdrževanje lepega videza in volumna trepalnic je potrebna obnova oziroma refill približno enkrat mesečno.«³⁸

Drugačno rabo pa sem zasledila na forumu diva.si.

Primer: »Potem sem poskusila še drug salon in sem bila šokirana, kakšna razlika – v krajšem času mi je naredila božanske pahljače, trepalnice so popolne, držijo brez problema 4 tedne do naslednjega refilla.«³⁹

Zgornji primer prikazuje rabo leksema z dodano slovensko sklonsko končnico, kar je značilno za polcitatno prevzete lekseme, na istem forumu pa sem našla tudi obliko tega samostalnika za dvojino (*med dvema refiloma*) in množino (*refili*) ter podomačen zapis – z eno črko l namesto dveh – *refil*, kar bi ga uvrščalo že med sistemsko prevzete lekseme.

Ker gre zgolj za posamične primere, sem se *refill* vseeno odločila uvrstiti med citatno prevzete lekseme. Res pa je, da to lahko trdim prej zaradi pomanjkanja pojavitev v drugih sklonih in številih kot pa zaradi dokazov, da se uporablja zgolj v citatni obliki. Menim, da bo to mogoče natančneje določiti čez čas, ko se bo – če sploh – leksem bolj uveljavil.

Ob besedi *refill* se v besedilih namreč v večini primerov pojavi tudi domača ustreznica – *obnova*, ki ima v zvezi besedo trepalnic za razliko od besede *refill* celo eno pojavitev v *Gigafidi*.

2.2.10 ANTI-AGING (pridevnik)

Leskem je prevzet iz angleščine (brit. angl. *anti-ageing*, am. angl. *anti-aging*⁴⁰). V angleških spletnih slovarjih je označen zgolj kot pridevnik, v slovenščini pa smo ga prevzeli kot pridevnik in samostalnik, vendar se veliko pogosteje uporablja kot pridevnik.

³⁸Vir: njena.si. <http://njena.si/clanek/lepota/53e0b6fa880ea/podaljsane-trepalnice-naj-ne-odloca-le-cena> (Ogled: 26. 8. 2015)

³⁹Vir: diva.si. <http://www.diva.si/forum/viewtopic.php?t=32127&start=90> (Ogled: 26. 8. 2015)

⁴⁰Brit. angl. – britanska angleščina. Am. angl. – ameriška angleščina.

V besedilih slovenskih spletnih strani se pojavlja v vseh mogočih pisnih različicah: *anti-ageing* (britanska različica), *anti-aging* (ameriška različica), *antiageing* (britanska različica, pisano skupaj), *anti ageing* (britanska različica, pisano narazen, brez vezaja), *antiaging* (ameriška različica, pisano skupaj) in pa *anti age*. Korpusi prikazujejo najpogostejšo rabo ameriške različice – *anti-aging*,⁴¹ pri čemer je treba upoštevati dejstvo, da so med zadetki tudi stvarna lastna imena. Vseeno pa ti rezultati kažejo na prevladujoč vpliv ameriške lepotne industrije na slovenskem tržišču in s tem tudi na prevladujoč vpliv ameriške angleščine na tem področju, saj se britanska različica pojavi zgolj 35-krat.⁴² *Anti age* se pojavi 39-krat,⁴³ *antiaging* 29-krat,⁴⁴ *antiageing* in *anti ageing* pa manj kot desetkrat. Vse to so – glede na angleščino – nepravilni zapisi, ki pa bi jih lahko razumeli kot poskus podomačevanja po analogiji z drugimi slovenskimi besedami, ki se začnejo s predpono *anti-*, v smislu, da v zapisih umanjka vezaj.

Leksem kot pridevnik je prevzet citatno, saj se mu ne dodaja slovenskih končnic, medtem ko je kot samostalnik prevzet polcitatno.

Primer rabe leksema kot samostalnika: »Hormone je treba le pravilno odmeriti, pravijo prijatelji anti-aginga.«⁴⁵

Primer rabe leksema kot pridevnika: »Res je, ob vse očitnejšem staranju prebivalstva se je pojavila potreba po novi vedi, ki se je v zadnjem obdobju postopno razvijala in tudi uveljavila kot anti-aging medicina.«⁴⁶

Kot pridevnik se poleg besedne zveze v ilustrativnem primeru nahaja še v besednih zvezah: *anti-aging učinek*, *anti-aging krema*, *anti-aging nega kože*, *anti-aging aktivne učinkovine*, *anti-aging cetner*, *anti-aging vadba*, *anti-aging negovalna linija*, *anti-aging program*, *anti-aging izdelek* itd.

Slovenska ustreznica za *anti-aging* kot pridevnik je *proti staranju* in je veliko pogosteje uporabljana kot prevzeti leksem. Samo v *Gigafidi* se pojavi 1372-krat.⁴⁷ Pojavlja se v besednih zvezah z leksemi, ki se pojavljajo že ob pridevniku *anti-aging*, poleg tega pa tudi ob

⁴¹185 pojavitev: 13 v *Novi besedi*, 10 v *Kresu* in 162 v *Gigafidi*.

⁴²Dvakrat v *Novi besedi*, 30-krat v *Gigafidi* in trikrat v *Kresu*.

⁴³33-krat v *Gigafidi* in šestkrat v *Kresu*.

⁴⁴27-krat v *Gigafidi* in dvakrat v *Kresu*.

⁴⁵Vir: *Gigafida*.

⁴⁶Vir: *Gigafida*.

⁴⁷Treba je opozoriti, da so v zadetke vključeni tudi leksemi, ki ne funkcionirajo kot pridevniki, npr. »deluje proti staranju«, »Proti staranju lahko uporabite ...« itd. Napredno iskanje besedne zveze le kot določene besedne vrste ne prikaže nobenih rezultatov.

drugih leksemih, npr. *encimi proti staranju, zaščita proti staranju, boj proti staranju, strategija proti staranju* itd.

Kot domači ustreznici *anti-aginga* kot samostalnika se pojavljata beseda *pomlajevanje* in besedna zveza *zaviranje staranja*. Slednja se v korpusih pojavi 45-krat,⁴⁸ pomlajevanje pa ima več kot 2000 zadetkov⁴⁹, vendar vključujejo tudi druge pomene, ki se ne navezujejo na kontekst lepotne nege.

Leksem ni uslovarjen.

2.2.11 DRUGI CITATNO PREVZETI LEKSEMI

Ko sem zbirala gradivo za raziskovalni del, sem na slovenskih spletnih straneh med citatno prevzetimi leksemi zasledila še lekseme:

- *Liquid Sound/liquid sound* – različni učinki (svetloba, glasba, vonj), ki jih uporabljajo pri oblikovanju doživljajskih tretmajev
- *Intracuticals* – sistem tretmajev s kisikom pod hipebaričnim tlakom proti znakom staranja
- *Mesoesthetics* – sistem kemičnih pilingov
- *Ultrasonic* – mehansko globinsko čiščenje obraza ali naprava za takšno nego obraza
- *Podofix* – sponka, ki preprečuje vraščanje nohta
- *WrinkleComb* – metoda za glajenje gub in strij
- *Hydratone* – vlažilna lifting maska kože
- *ETR*– angl. *Enhanced tissue repair*, metoda za odpravljanje aken, brazgotin, gub in drugih nepravilnosti na koži
- *CACI* – angl. *Computer Aided Cosmetology Instrument*, naprava za nekirurški lifting ali sistem postopkov, ki se izvaja s to napravo
- *VelaSmooth* – sistem za odstranjevanje celulita
- *contour* (izdelek, paleta) – iz. angl. *contour*, pridevnik, senčila za poudarjanje kontur obraza

Teh leksemov nisem uvrstila v raziskovalni del, saj gre v glavnem za stvarna lastna imena, ki se niso poobčnoimenila (razen morda *liquid sound*), zato z raziskovalnega vidika niso

⁴⁸Petkrat v *Novi besedi*, 38-krat v *Gigafidi* in dvakrat v *Kresu*.

⁴⁹163-krat v *Novi besedi*, 1762-krat v *Gigafidi* in v *Kresu* 157-krat.

zanimiva. *Contour* sem izpustila zato, ker nisem našla dovolj primerov rabe, da bi lahko napravila kakršen koli zaključek.

2.2 Polcitatno prevzeti leksemi

Polcitatni izrazi ohranjajo predvsem črkovno, lahko pa tudi glasovno ohranjenost jezika dajalca v jeziku prejemniku, vendar pa so oblikoslovni in besedotvorni morfemi, ki jim jih dodajamo, iz slovenskega jezika.

2.3.1 EYELINER

Leksem *eyeliner* smo prevzeli iz angleščine (angl. *eyeliner*) in ga uporabljamo kot samostalnik moškega spola. Spletni slovar PONS kot prevod zanj ponudi besedno zvezo *črtalo za oči*, vendar pa raziskovanje po spletnih straneh, kjer prodajajo ličila ali nudijo nasvete za ličenje, pokaže, da za obrobo oči lahko izberemo *eyeliner*, *svinčnik za oči*, *kajal* ali *tuš*, *črtalo* pa lahko imenujemo vsa omenjena ličila. *Črtalo za oči* je torej njihova nadpomenka. Razlike med njimi so pravzaprav težko določljive, saj jih različni viri različno pojmujejo. Za besedi *tuš* in *kajal* nisem zasledila, da bi se uporabljali kot sopomenki za besedo *eyeliner*, zato sem ju izločila iz možnih slovenskih ustreznic. Tudi razlika med *svinčnikom za oči* in *eyelinerjem* je pogosto poudarjena: *svinčnik za oči* naj bi imel formo barvice (trdno črtalo), *eyeliner* pa formo flomastra (tekoče črtalo). Poleg tega ima *svinčnik za oči* svojo prevzeto ustreznico – *inliner*. V besedilih se pojavlja zelo redko, vendar pa potrjuje, da gre za dva različna izdelka. Še enkrat poudarjam, da govorci niso enotni in dosledni pri rabi teh dveh poimenovanj oz. *svinčnika* in *eyelinerja* ne razlikujejo nujno po teh kriterijih.

Najbolj primerna domača ustreznica za *eyeliner* bi bila torej *tekoče črtalo (za oči)*. Korpusi s skupaj 224 zadetki za *eyeliner*⁵⁰ in 110 zadetki za *tekoče črtalo*⁵¹ govorijo v prid prevzetemu leksemu, vendar moramo upoštevati dejstvo, da zadetki vsebujejo tudi stvarna imena črtal, ki so seveda angleška in imajo v svojem nazivu besedo *eyeliner*. Če bi izločili te zadetke, bi bilo razmerje med prevzetim in domačim leksemom bolj enakovredno, zato lahko zaključim, da se je tudi slovenska ustreznica že dobro uveljavila.

Eyeliner sem uvrstila med polcitatno prevzete lekseme, saj mu pri pregibanju dodajamo slovenske sklonske končnice, prav tako pri tvorjenju dvojine in množine, hkrati pa ohranja tuj zapis.

⁵⁰Dva zadetka v *Novi besedi*, 27 v *Kresu* in 195 v *Gigafidi*.

⁵¹ 95 v *Gigafidi* in 15 v *Kresu*.

Primer rabe: »Posebno pozornost sta posvetili ustvarjanju vtisa dolgih trepalnic, kar jima je s pomočjo temnega eyelinerja in črne maskare izvrstno uspelo.«⁵²

Leksem ni zabeležen v nobenem od slovarjev.

2.3.2 HIGHLIGHTER

Tudi ta leksem je prevzet iz angleščine (angl. *highlighter*) in se uporablja kot samostalnik moškega spola. Spletni slovar PONS zanj ponudi prevod *svetlo senčilo*, slovenska ustreznica, ki se v besedilih največkrat pojavlja ob prevzetem leksemu, pa je *osvetljevalec*.⁵³

Leksem *highlighter* se v korpusih pojavi 73-krat,⁵⁴ *osvetljevalec* pa 334-krat,⁵⁵ vendar sta približno dve tretjini zadetkov v pomenu »oseba, ki osvetljuje«, kar pa še vedno izpričuje pogostejšo rabo slovenske ustreznice. Tako kot pri *eyelinerju* moramo tudi tukaj upoštevati stvarna lastna imena tovrstnih ličil, ki prispevajo k večjemu številu zadetkov za ta leksem, kar zopet govori v prid rabi domače ustreznice.

Raba leksema kaže, da ga sklanjamo in uporabljamo v vseh slovničnih številih.

Primer rabe: »Če pudra ne uporabljate, lesk ustvarite s kremnimi ličili za lica in oči, s posebnimi kremami za lesk, ki jih lahko uporabljate tudi v kombinaciji s pudrom, z vazelini in s posebnimi highlighterji v zlati, biserni ali bronasti barvi.«⁵⁶

Leksema ne vsebuje nobeden od slovarjev.

2.3.3 ANTI-AGING (samostalnik)

Glej odstavek 2.2.10.

2.3.4 BODY WRAPPING

Body wrapping se prevaja kot *povijanje telesa (v folijo)*, ta besedna zveza pa se tudi uporablja kot domača ustreznica. S tema izrazoma poimenujemo metodo ovijanja delov telesa v folijo, ki odpravlja celulit, zmanjšuje obseg in izboljšuje tonus kože.

Sestavine leksema so prevzete iz angleščine (angl. *body* – telo, angl. *wrapping* – povijanje), ne pa tudi celoten leksem. Prevzeli smo ga namreč nekoliko »po svoje«, saj govornici angleščine za isti kozmetični postopek uporabljajo izraz *body wrap* in ne *body wrapping*;

⁵²Vir: *Gigafida*.

⁵³*Osvetljevalec* v pomenu »ličilo« ni zapisan v SSKJ.

⁵⁴Enkrat v *Novi besedi*, trikrat v *Kresu* in 33-krat v *Gigafidi*.

⁵⁵Šest v *Novi besedi*, 68 v *Kresu* in 260 v *Gigafidi*.

⁵⁶Vir: *Gigafida*.

izvirno je druga sestavina angleškega izraza samostalnik in ne glagolnik. Morda bi bil razlog lahko v tem, da je – v nasprotju s slovenščino – v angleščini besednozvezna kombinacija samostalnika in samostalnika (ali več samostalnikov) zelo pogosta, v slovenščini pa so pogostejše kombinacije pridevnika in samostalnika ali glagolnika in samostalnika. Tako bi bilo torej možno, da je pri prevzemanju slovenščina pravzaprav vplivala na prevzeti leksem in smo torej drugo sestavino prevzeli kot glagolnik.

Iskanje po korpusih za leksem *body wrapping* prikaže 44 rezultatov,⁵⁷ raziskovanje spletnih strani lepotnih salonov pa je pokazalo še tri druge načine zapisa: *bodywrapping* (obe sestavini pisani skupaj), *body wraping* (druga beseda pisana le z enim p-jem) in *bodywrapping* (obe sestavini pisani skupaj, pri čemer druga sestavina vsebuje le en p). Korpusi za različico *bodywrapping* ponudijo pet zadetkov,⁵⁸ za *body wraping* 11⁵⁹ in za *bodywrapping* štiri.⁶⁰ Raba drugih pisnih različic je torej zanemarljiva. Mislim, da te različice tudi niso poskus podomačevanja, saj bi bilo v tem primeru smiselno, da bi poleg zamenjave dvojne črke *p* tudi *y* zamenjali z *i* in *w* z *v*. Domača ustreznica – *povijanje telesa* – se v korpusih pojavi 18-krat,⁶¹ kar kaže, da je prevzeti leksem trenutno še bolj uveljavljen.

Leksem se ne nahaja v nobenem od slovarjev, raba pa kaže, da smo drugi sestavni leksema že začeli dodajati sklonske končnice ter končnice za slovnična števila.⁶²

Primer rabe: »Ponudba je pestra, vse od depilacij, pedikur in manikur, body wrappinga, limfne drenaže, nege obraza do ležanja v kisikovi komori.«⁶³

2.3.5 PRIMER

Leksem prihaja iz angleščine (angl. *primer*, izgovarjava /'praɪmər/). Spletni slovar PONS kot prevodno ustreznico ponudi *osnovno oz. temeljno barvo*, kar povsem ustreza tudi funkciji kozmetičnega izdelka. Pomeni namreč kremno osnovo, ki se jo nanese na obraz pred pričetkom ličenja.

⁵⁷Štiri v *Kresu* in 40 v *Gigafidi*.

⁵⁸Štiri *Gigafida* in enega *Kres*.

⁵⁹10 *Gigafida* in enega *Kres*.

⁶⁰*Gigafida*.

⁶¹Enkrat v *Novi besedi* in 17-krat v *Gigafidi*.

⁶²Ti primeri so sicer redkejši, vendar nakazujejo, da je leksem že prešel od citatne prevzetosti k polcitatni. Pregled spletnih strani kozmetičnih salonov pokaže na negotovost pri rabi: nekateri še vedno uporabljajo citatno ali pa se izogibajo stavčnim položajem, v katerih bi bilo treba uporabiti leksem v neimenovalniškem sklonu in tako, na primer, pred leksem postavijo besedo *postopek*.

⁶³Vir: *Kres*.

Iskanje po korpusih pri tem leksemu nima smisla, saj je število zadetkov na račun vseh pomenov uslovarjene besede *primer* samo v *Gigafidi* nekaj manj kot 907.000. Kljub temu mi je uspelo najti primer rabe v pomenu »ličilo«, ki dokazuje, da se beseda uporablja kot samostalnik moškega spola, tudi v množini in različnih sklonih.

»Z uporabo primerjev je naš make-up tudi po celem dnevu na natanko istem mestu, kot smo ga namazali.«⁶⁴

Kot domače ustreznice za *primer* se pojavljajo besede *podlaga*, *osnova* ali *baza* (za *ličenje*). V korpusih sem preverila rabo teh besed v besedni zvezi *podlaga/osnova/baza za ličenje*, saj bi z iskanjem samostojnih besed ponovno naletela na množico rezultatov v drugačnih pomenih, kar pa še ne pomeni, da besede ne morejo samostojno služiti kot domače ustreznice. Besedna zveza *baza za ličenje* ima zgolj eno pojavitev,⁶⁵ *podlaga za ličenje* 126,⁶⁶ *osnova za ličenje* pa 16.⁶⁷ Sodeč po teh rezultatih je torej najpogosteje uporabljena domača različica za *primer* *podlaga*, glede na pojavljanje v spletnih besedilih in revijah pa predvidevam tudi (čeprav tega ne morem potrditi na podlagi koprusov), da se uporablja pogosteje kot prevzeti leksem.

Leksem v tem pomenu ni uslovarjen.

Ker so vse črke leksema izvornem jeziku tudi del slovenske abecede, je na prvi pogled težko ugotoviti, ali je leksem prevzet polcitatno ali sistemsko. Med polcitatne sem ga uvrstila na podlagi ohranjanja glasovne podobe jezika dajalca. Izgovarjamo ga namreč tako kot v angleščini in *i* torej preberemo kot diftong /ai/.

2.2.6 DRUGI POLCITATNO PREVZETI LEKSEMI

Med polcitatno prevzetimi leksemi sem imela sprva na seznamu gradiva tudi *wellness*. Leksem namreč ni bil zapisan v SSKJ1, potem pa sta ga uslovarila SNB in SSKJ2.

Ko sem najprej v SNB, nato pa še v SSKJ2 poiskala iztočnico *wellness*, sta me ob preusmerila na *velnes*. Takrat sem se prvič srečala tudi s podomačenim zapisom. Seveda sem rabo preverila v korpusih in ugotovila, da *Gigafida* prikaže nekaj manj kot 5500 zadetkov za *wellness* in nekaj manj kot 100 za *velnes*. Tudi v *Novi besedi* razmerje govori v prid *wellnessu* – 875 zadetkov za tega in zgolj šest za *velnes*. Prav zaradi teh števil se mi zdi zanimivo, da se je zapis *velnes* sploh znašel v slovarju; da so ga upoštevali kot uveljavljeno različico.

⁶⁴ Vir: *Gigafida*.

⁶⁵ V *Gigafidi*.

⁶⁶ Dva v *Novi besedi*, 17 v *Kresu* in 107 v *Gigafidi*.

⁶⁷ Dva v *Kresu* in 14 v *Gigafidi*.

Marsikateri izmed leksemov, ki sem jih raziskovala v tej diplomski nalogi, ima namreč večje število pojavitev v korpusih, a ni vključen v slovar. Čeprav naj bi bil SSKJ informativno-normativni slovar, v primeru *wellnesa/velnesa* v ospredje stopi normativna funkcija. *Velnes* je torej bolj kot informacija o dejanski rabi poskus, da bi govorce slovenščine usmerili k takšni rabi.

V obeh slovarjih je *velnes* definiran v dveh pomenih – kot dejavnost, ki omogoča dobro počutje, in kot center za dobro počutje. Definicije so enake, podobni in nazorni so tudi zgledi rabe, s to razliko da je SSKJ2 nekoliko bolj izčrpen od SNB, saj poleg stavčnih zgledov vključuje še najpogostejše besedne zveze, v katerih nastopa *velnes*.

Med polcitatno prevzete lekseme spadata še *hammam* in že uslovarjeni *shiatsu*.

2.3 Sistemsko prevzeti leksemi

Sistemsko prevzeti leksemi so popolnoma vključeni v formalni sistem slovenskega jezika. Podomačeni so izgovorno, pisno, oblikoslovno in skladijsko.

2.3.1 LAKONIJ

Leksem *lakonij* prihaja iz latinščine (*laconium*). Gre za potilno oz. znojilno kopalnico z ogrevanimi stenami in klopami, v katerem se temperatura giblje med 55 in 65°C.⁶⁸

Prevzeti leksem ni vključen v nobenega od slovarjev, prav tako ne njegovi slovenski ustreznici *znojilnica* in *blaga savna*. Razlog za to so najbrž le maloštevilne pojavitve v korpusih. *Lakonij* se pojavi zgolj dvakrat,⁶⁹ *blaga savna* prav tako, in sicer kot pojasnilo ob besedi *lakonij* oz. *laconium*,⁷⁰ *znojilnica* pa 12-krat.⁷¹

Lakonij se uporablja kot samostalnik moškega spola.

Primer rabe: »V lakoniju se počutijo nadvse prijetno predvsem osebe, ki jim je finska savna prevročča.«⁷²

⁶⁸Razlaga povzeta po spletnem slovarju *ABC Wellness* (<http://www.wellness-revija.si/abc-wellnessa/item/lakonijin> Ogledano 27. 8. 2015) in Intelektinem *Wellness slovarčku* (<http://www.intelekta.eu/wellness/dodatne-informacije/wellness-slovarcek>, ogledano 27. 8. 2015).

⁶⁹V *Gigafidi*.

⁷⁰*Gigafida*.

⁷¹Enkrat v *Kresu* in 11-krat v *Gigafidi*.

⁷²Vir: Intelekta. <http://www.intelekta.eu/wellness/dodatne-informacije/wellness-slovarcek> (Ogledano 27. 8. 2015)

2.3.2 APLIKATOR

Leksem *aplikator* je prevzet iz angleščine (angl. *applicator*). V kontekstu lepotne nege je to poimenovanje za pripomoček – čopič ali gobico – za nanašanje ličil. V tem pomenu se ne nahaja v nobenem slovarju, v Farmaceutskem terminološkem slovarju pa je definiran kot »pripomoček za odmerjanje, vnašanje in nanašanje zdravila na/v telo«.

Zaradi dvojnega pomena je težko določiti natančno število pojavitev v korpusih. Vseh prikazov je približno 300,⁷³ vsaj polovica pa jih je v pomenu »pripomoček za nanašanje ličil«.

Aplikator je v rabi kot samostalnik moškega spola.

Primer: »Pri nanosu z vlažnim aplikatorjem, dobimo intenzivnejšo barvno paletu senc.«⁷⁴

Prevzeti leksem ima tudi domačo ustreznico – leksem *nanašalec*,⁷⁵ vendar korpusi ne izpričujejo pogoste rabe (17 zadetkov v tem pomenu).⁷⁶

2.3.3 SANARIJ IN BIOSAVNA

Leksem *sanarij* je podomačena različica besede *sanarium*. To je poimenovanje za savno na bazi zelišč, pri kateri je v prostoru približno 60°C, vlažnost pa je 50-odstotna. Slovenski izraz zanjo je *mehka savna*, kot sopomenka pa se uporablja še en prevzeti leksem – *biosavna*.

Sodeč po pojavitvah v korpusih govorce slovenščine dajejo prednost polcitatno prevzetemu *sanariumu* pred *sanarijem*. Prvi ima namreč 39 pojavitev,⁷⁷ drugi pa zgolj devet.⁷⁸

Tako *sanarij* kot *sanarium* se uporabljata kot samostalnika moškega spola, kot kažeta spodnja primera.

Primer rabe za *sanarij*: »V nekaterih sanarijih soparo kombinirajo s terapijo z barvami.«⁷⁹

Primer rabe za *sanarium*: »V Sanariumu ali biosavni kombinacija prijetne toplote, vlage, različnih barv in dišav omogoča daljše zadrževanje v njej.«⁸⁰

Poudariti je treba, da sta zgornja primera izjemi, ko se prvi ali drugi leksem pojavlja v neimenovalniškem sklonu. Leksema – kot že kažejo korpusi – nista pogosto v rabi, zato sem

⁷³10 v *Novi besedi*, 251 v *Gigafidi* in 38 v *Kresu*.

⁷⁴Vir: *Kres*.

⁷⁵V SSKJ2 je *nanašalec* opredeljen zelo splošno, kot »priprava za nanašanje«.

⁷⁶1v *Kresu* in 16 v *Gigafidi*.

⁷⁷Tri v *Novi besedi*, 34 v *Gigafidi* in dve v *Kresu*.

⁷⁸Osem v *Gigafidi* in eno v *Kresu*.

⁷⁹Vir: *Gigafida*.

⁸⁰Vir: *Gigafida*. *Sanarium* veliko začetnico je napisal avtor teksta.

naletela na težave že pri iskanju besedil, v katerih bi bila uporabljena, vendar ta besedila ne bi bila nujna definicija. Če je samostalnik vedno uporabljen le v imenovalniškem sklonu, pa je določanje stopnje prevzetosti in slovničnih lastnosti precej nevhvaležna naloga. V primeru *sanarija* ni dileme, saj že zapis priča o sistemski prevzetosti, za *sanarium* pa ne moremo z gotovostjo trditi, da je prevzet polcitatno, saj za kaj takega ne obstaja dovolj primerov, ki bi to potrjevali.

Iskanje za *mehko savno* ne prikaže nobenih zadetkov, medtem ko jih ima *biosavna* 65.⁸¹

Najbolj uveljavljen izraz za tovrstno savno je torej *biosavna*. Tudi ta leksem se pojavlja v več pisnih različicah: poleg *biosavne* najdemo še *bio savno* (pisano narazen)⁸² in zelo redko tudi *bio-savno* (pisano z vezajem). Prevladuje prvi zapis.

Že prej sem zapisala, da gre za sistemsko prevzeti leksem, čeprav ga lahko dojemamo kot domačo besedo – zloženko, sestavljeno iz dveh uslovarjenih leksemov – *bio* in *savna*. Vseeno menim, da gre za prevzeto besedo, saj je bila ideja o takšni savni prevzeta v slovenski prostor, z njo pa tudi poimenovanje. Iskanje po spletnem brskalniku pokaže, da se leksem *biosauna/biosauna/bio-sauna* pojavlja tako v angleških kot v nemških besedilih, podatka o izvoru leksema pa nisem zasledila.

Biosavna se uporablja kot samostalnik ženskega spola.

Primer rabe: »Imajo tudi biosavno, v kateri telo toplotno obdelajo z eteričnimi olji.«⁸³

Leksem ni uslovarjen.

2.3.4 BRONZER

Leksem *bronzer* je prevzet iz angleščine (angl. *bronzer*) in se v slovenščini uporablja kot samostalnik moškega spola. To je poimenovanje za kremo ali senčilo, s pomočjo katere/-ga lahko ustvarjamo videz zagorele kože. Vključen ni v noben slovar, čeprav iskanje po korpusih prikaže 331 zadetkov.⁸⁴ Slovenske ustreznice zanj nisem zasledila.

Primer rabe: »Na trgu je kopica pudrov in bronzerjev v vseh oblikah – obarvanih kremah, v prahu, kamnu in kremni izvedbi.«⁸⁵

⁸¹Štiri v *Novi besedi*, 52 v *Gigafidi* in devet v *Kresu*.

⁸²20 pojavitev: 18 v *Gigafidi* in dve v *Kresu*.

⁸³Vir: *Gigafida*.

⁸⁴Dva zadetka v *Novi besedi*, 282 v *Gigafidi* in 47 v *Kresu*.

⁸⁵Vir: *Kres*.

Pri določanju stopnje prevzetosti tega leksema sem naletela na enako dilemo kot pri leksemu *primer*; njegova pisna podoba v jeziku dajalcu se povsem ujema s pisno podobo sistemsko prevzetega leksema, tako da na podlagi pisave ne moremo razlikovati med polcitatno in sistemsko prevzetostjo. Vendar je *bronzer* za razliko od *primerja* podomačen tudi v izgovoru. V angleščini ga namreč izgovarjamo kot /'brɒnzə/, brez končnega *r*-ja, v slovenščini pa se ta *r* izgovori. Tako sem ga uvrstila med sistemsko prevzete lekseme.

2.3.5 ANTIPERSPIRANT

Leksem *antiperspirant* je prevzet iz angleščine (angl. *antiperspirant*). V Farmaceutskem terminološkem slovarju je definiran kot »učinkovina, ki prepreči oziroma upočasni potenje«. V splošni rabi ga razumemo kot kozmetični izdelek, ki ima takšen učinek.

Vprašanje je, ali ne gre morda pri rabi leksema v pomenu »kozmetični izdelek, ki preprečuje oz. upočasnjuje potenje« za determinologizacijo. Ta je namreč definirana kot prehod leksema iz terminološke v splošno rabo s širjenjem pomena. *Antiperspirant* bi torej lahko iz učinkovine prešel v izdelek in tako postal del splošnega besedišča.

Vseeno se bolj nagibam k trditvi, da gre za prevzeti leksem tudi v tem pomenu, saj se beseda v angleščini prav tako uporablja v pomenu »kozmetični izdelek« in se je determinologizacija zgodila že v angleškem jeziku (čeprav tudi angleški enojezični slovarji *antiperspirant* definirajo le kot *substance*, učinkovino). Kot sem zapisala že v uvodu, pogosto skupaj z novostjo v naš prostor vstopi tudi poimenovanje zanjo; ko so se torej na policah slovenskih prodajaln pojavili spreji ali stekleničke, na katerih je pisalo *antiperspirant*, se je temu izdelku preprosto reklo *antiperspirant*.

Zanimivo je, da leksem ni vključen v splošne slovarje, korpusi namreč izpričujejo pogosto rabo. Vse zadetkov je 251.⁸⁶

Pregled primerov pokaže, da se leksem uporablja kot samostalnik moškega spola ter se pojavlja v različnih sklonih in slovničnih številih.

Primer: »Zavoljo tega naj tisti, ki se močno potijo, uporabljajo antiperspirante, tisti, pri katerih je ta fiziološki proces blažji, naj antiperspirante uporabljajo poleti, v drugih letnih obdobjih pa jim bo zagotovo zadoščal deodorant.«⁸⁷

⁸⁶Štirje v *Novi besedi*, 20 v *Kresu* in 227 v *Gigafidi*.

⁸⁷Vir: *Kres*.

Pri določanju stopnje prevzetosti se je pojavila enaka dilema kot pri *bronzerju* in *primerju*. Ker je prevzet tudi v izgovoru, sem ga uvrstila med sistemsko prevzete.

Slovenske ustreznice za *antiperspirant* nisem zasledila.

2.3.6 DRUGI SISTEMSKO PREVZETI LEKSEMI

Prvotno se je v mojem naboru gradiva nahajal tudi leksem *korektor* v pomenu *ličilo*, saj ga SSKJ1 ni vseboval, potem pa ga je zaznal SNB in kasneje še SSKJ2.

Njegova definicija se v obeh slovarjih glasi: »Ličilo, ki zakrije kožne nepravilnosti, navadno na obrazu.«

SNB kot ilustrativni primer ponudi poved: »Na temeljito očiščeno kožo najprej naneseemo ustrezno dnevno kremo, nato pa uporabimo korektor,« SSKJ2 pa »nanesti svetel korektor v temno linijo gube«.

Če pustim ob strani dejstvo, da primer iz SSKJ2 s kontrastom »svetlo–temno« zveni nekoliko poetično, je predvsem zelo netipičen. Kot laik, ki se ne spozna na ličenje, sem besedno zvezo »temna linija gube« prvič zasledila ravno v tem slovarju, poleg tega tudi nisem še nikoli slišala, da bi korektor nanašali v *gube*. Bolj znano zveni, na primer, da se korektor nanaša *na kožo* ali *čez mozolj*. V primerjavi s SSKJ2 se mi zdi torej izbira primera v SNB boljša, saj je takšna raba leksema bolj splošna in pogosta, vendar pa ne ilustrira tega, kar piše v definicij. Z drugimi besedami – iz zgleda izvemo manj kot iz definicije.

Sama bi za zgled raje izbrala naslednji stavek: »Za prekrivanje nadležnih podočnjakov priporočam korektor s čopičem [...], ki je lahko za nekaj odtenkov svetlejši od kože, saj tako poudari učinek svežine.«⁸⁸ Iz tega primera je jasno, da se korektor uporablja za prikrivanje; konkretiziran je izraz kožna nepravilnost; nakazano je, da korektor obstaja v različnih oblikah; poleg tega pa vsebuje tudi informacijo, ki jo je s svojim zgledom želel podati SSKJ2, namreč da je korektor navadno svetlejši od kože.

Med gradivom se je znašla tudi leksema *hidroksura* in *peloid*. *Hidroksuro* sem izpustila iz raziskovalnega dela, ker sem ta izraz zasledila na eni sami spletni strani, na kateri je pisalo tudi, da je domača ustreznica zanjo *podvodna masaža*. Medtem ko korpus za prevzeti leksem ni pokazal nobenih zadetkov, jih je za domačo različico *Gigafida* prikazala 169. Ker raba domače ustreznice tako očitno prevladuje, se mi prevzetega leksema ni zdelo smiselno

⁸⁸Vir: *Gigafida*.

raziskovati. *Peloid* pa sem preskočila, ker je v pomenu *blatna obloga* definiran že v Geografskem terminološkem slovarju.

Leksemi *glos*, *repellent*, *piling*, *pilates*, *stick*, *reiki*, *terme*, *či gong* in *aromaterapija* so bili zajeti v SSKJ2.

3 Domače novejšje besede s področja lepotne nege

Čeprav večino pojmov in predmetnosti s področja lepotne nege pride k nam iz tujine, z njimi pa tudi poimenovanja zanje, slovenski jezik vseeno ni omejen zgolj na prevzemanje, pač pa je inovativen pri ustvarjanju lastnih poimenovanj.

Naj zgolj naštejemo nekatere: *samoporjavitev, kodralnik, kozmetologija, masažna postelja, vodna aerobika, vodna postelja, čistilna maska, voodoporna/vodoobstojna maskara, likalnik za lase, T-predel, utrjevalec las, nadlak, podlak, čistilno mleko, tonirati* (v pomenu osvežiti kožo s tonikom).

V duhu ekonomičnosti jezik včasih zgolj pomensko razširi že obstoječe izraze. Nekateri leksemi so tako glede na SSKJ1 v zadnjem času pridobili nov oz. dodaten pomen, npr. *balzam, podlaga, korektor*.

ZAKLJUČEK

V slovenskem jeziku se je v zadnjih 25 letih zaradi intenzivnejših medkulturnih povezav in globalizacijskih teženj pojavilo veliko leksemov tujega izvora in področje lepotne nege ni pri tem nobena izjema. Večinoma nam jih je »posojala« angleščina, prevzemali pa smo tudi iz latinščine, nemščine, japonsčine in celo havajščine.

Prevzeti leksemi so v različni meri prilagojeni zakonitostim slovenskega jezika – glede na to ločimo tri stopnje prevzetosti: citatno, polcitatno in sistemsko. Največ leksemov je prevzetih citatno; izmed 21 obravnavanih leksemov – vsi so občna imena – jih je 11 prevzetih citatno (*anti-aging* le kot pridevnik), poleg teh pa sem našla še deset citatno prevzetih stvarnih lastnih imen. Sledijo jim sistemsko prevzeti leksemi; poleg šestih obravnavanih sem našla še 11 drugih leksemov (nekateri izmed njih so v SSKJ2 na novo uslovarjeni). Polcitatno je prevzetih pet obravnavanih leksemov (*anti-aging* le kot samostalnik), tem pa sem dodala še tri neobravnavane.

Za več kot polovico, natančneje 13 (oz. 14, če *anti-aging* posebej obravnavamo kot pridevnik in kot samostalnik) analiziranih leksemov obstaja tudi ena ali več domačih ustreznic. Glede na delež se domača ustreznica največkrat pojavlja ob polcitatno prevzetih leksemih; vseh pet obravnavanih leksemov ima namreč svojo ustreznico, kar pomeni, da je delež 100-odstotni. Sledijo sistemsko prevzeti leksemi, med katerimi jih ima dve tretjini svojo domačo ustreznico (štiri od šestih). V najmanj primerih (v nekaj manj kot polovici primerov) se slovenska ustreznica pojavlja ob citatno prevzetih leksemih.

V štirinajstih od 22 primerov⁸⁹ ima prevzeti leksem torej slovensko ustreznico in z njo »tekmuje« oz. soobstaja v jeziku. Pogostejša raba domače ustreznice v primerjavi s prevzetim leksemom je značilna za polcitatno prevzete lekseme. V treh od petih primerov namreč prevladuje domača ustreznica: *osvetljevalec* ima torej prednost pred *highlighterjem*, *pomlajevanje* pred *anti-agingom* in *podlaga* pred *primerjem*. *Eyelin* in *tekoče črtalo* se uporabljata približno enako pogosto, *body wrapping* pa je za sedaj bolj popularen od *povijanja telesa*. Prevzeti leksemi prevladujejo v rabi v skupini sistemsko prevzetih leksemov. Pri treh od štirih primerov, ki imajo slovensko ustreznico, se namreč pogosteje uporablja prevzet leksem. Tako ima *aplikator* prednost pred *nanašalcem*, *sanarij* in *biosavna* pa pred *mehko savno*. Pri *lakoniju* oz. *znojilnici* pa je pogostejša domača različica. V skupini citatno prevzetih leksemov ima *peeloff/peel-off maska* prednost pred *piling masko* in *watsu* pred

⁸⁹*Anti-aging* štejem dvakrat, posebej pridevnik in samostalnik, čeprav gre za isti leksem, zaradi statistike.

vodnim shiatsujem, Aromawickel in *refill* se pojavljata enako pogosto kot *aromaterapija s povoji* in *obnova, anti-aging* kot pridevnik pa je manj pogost kot *proti staranju*. Takšno je trenutno stanje rabe v korpusih in na spletu, ker pa gre za relativno mlade lekseme v jeziku, je težko z gotovostjo trditi, da v nekaterih primerih prevladuje prevzeti leksem, v drugih pa sta uveljavljena oba. Morda bodo sčasoma domače ustreznice presegle sedaj prevladujoče prevzete lekseme ali pa bodo vselej ostale v njihovi senci. Tudi pri domačih leksemih si ne bi upala z gotovostjo trditi, da bo domača ustreznica s časom prevladala, vsaj v primeru *eyelinerja* ne, saj menim, da imajo stvarna lastna imena oz. napisi na izdelku velik vpliv na uporabo poimenovanj za določen izdelek.

Na podlagi teh analiz sem opazila, da so polcitatno prevzeti leksemi tista skupina, ki govorcem slovenščine povzročajo največ »težav«. Je najmanj številčna skupina; prevzete lekseme ali popolnoma podomačimo ali pa jih pustimo v tujejezični obliki, le redke zadržimo na vmesni stopnji. Nasprotno pa je skupina najbolj »bogata«, ko pregledujemo število slovenskih ustreznic; ima jo namreč prav vsak leksem v skupini. Vzrok za to bi lahko bil, da teh leksemov nekako ne znamo popolnoma podomačiti: pisave ne znamo prilagoditi izgovoru ali izgovora pisavi, saj smo se navadili, da je bodisi pisna bodisi slušna podoba tuja, druga pa domača, obe skupaj pa ne delujeta »slovensko«, saj v slovenščini za večino primerov velja razmerje ena črka – en glas – nas »motijo« in zato raje poiščemo in uporabljamo domačo ustreznico.⁹⁰

Še nekaj besed o samem procesu analize leksemov. Izmed vseh treh korpusov, ki sem jih uporabljala, je vedno največ rezultatov prikazala *Gigafida*, kar me je začudilo, saj naj bi bil *Kres* najbolj uravnotežen korpus in od vseh korpusov vključuje največ spletnih besedil. Glede na to, da sem največ obravnavanih leksemov našla prav na spletu, bi pričakovala največ zadetkov v *Kresu*, a ni bilo tako. Kot najskromnejša se je izkazala *Nova beseda*. Majhno število zadetkov, pogosto pa tudi umanjkanje zadetkov, si razlagam kot posledico tega, da korpus vključuje veliko literarnih besedil in besedil iz časopisa *Delo*, ki novosti v kozmetični industriji ne obravnava prav pogosto.

Naslednji problem iskanja po korpusih se je pojavil, ko je imel iskani leksem več pomenov, je (v vsaj enem od pomenov) zelo pogost v rabi in se vsi pomeni uvrščajo v isto besedotvorno vrsto (tako da si z naprednim iskanjem, ki ločuje besedne vrste, nisem mogla pomagati).

⁹⁰To potrjuje tudi analiza: vseh pet polcitatnih leksemov ima slovensko ustreznico; ta se v treh primerih pojavlja pogosteje kot prevzeta, v enem pa enako pogosto.

Zadetkov v iskanem pomenu v takšnih situacijah nisem štela ročno, saj bi bilo to preveč zamudno, pač pa sem počasi preletela zadetke in poskušala oceniti delež pojavitev v iskanem pomenu. Takšni primeri so bili: *osvetljevalec* (slovenska ustreznica za *highlighter*), *ELOS*, *IPL* in *primer*.

Problem je predstavljalo tudi določevanje števila pojavitev v primerih, ko se je izraz pojavljal ne le kot občna beseda, pač pa tudi kot sestavina stvarnih lastnih imen, npr. pri *eyelinerju*, *anti-agingu*, *highlighterju*, *spa* in *bronzerju*. Zadetki so bili tako številčnejši, kot bi bili, če bi bila v rezultatih iskanja prikazana le občna imena.

POVZETEK

Kozmetična industrija je ena najbolj cvetočih in hitro razvijajočih se panog. S tem ko ustvarja novo predmetnost in pojmovnost, se pojavlja potreba po poimenovanju teh, da bi o njih lahko komunicirali. Jezik lahko uporabi že obstoječe lekseme in jih zgolj pomensko razširi, lahko tvori nov izraz, največkrat pa skupaj z inovacijami iz tujine k nam prihajajo tudi poimenovanja zanje, ki jih potem v različni meri prilagodimo slovenskemu jeziku – prevzamemo jih citatno, polcitatno ali sistemsko.

V diplomskem delu sem analizirala 21 prevzetih leksemov s področja lepotne nege glede na stopnjo prevzetosti. Pri določanju te sem si pomagala s primeri rabe iz besedilnih korpusov *Nova beseda*, *Gigafida* in *Kres*. Poskušala sem poiskati njihove slovenske ustreznice in v primerih, ko jih imajo, ugotoviti, ali prevladuje prevzeti ali domači leksem.

Analizirani vzorec leksemov je premajhen, da bi lahko govorili o kakšnih zanesljivih končnih ugotovitvah, vseeno pa lahko sklenem (upoštevajoč tudi lekseme, ki niso bili vključeni v analizo), da sta največji skupini prevzetih leksemov skupini citatne in sistemske prevzetosti, najmanj pa je polcitatno prevzetih leksemov. Največ pisnih različic se pojavlja pri citatno prevzetih leksemih, ko pisci niso natančno seznanjeni z izvorno obliko besede in so zato negotovi pri rabi, kot lahko vidimo pri leksemih *anti-aging* in *peel off/peel-off*, pa tudi pri polcitatnem *body wrappingu* in celo pri podomačeni *biosavni*. Domače ustreznice se pojavljajo pri več kot polovici prevzetih leksemov. Če je leksem prevzet polcitatno, je največja verjetnost, da zanj obstaja tudi domača ustreznica. Ta se pojavi tudi v več kot polovici primerov sistemske prevzetosti, pri citatnosti pa je redkejša.

Ob koncu sem naštela še nekaj domačih novejših besed z izbranega področja kot dokaz, da slovenski jezik ni odvisen le od prevzemanja, pač pa je tudi sam produktiven pri tvorbi novih leksemov.

LITERATURA IN VIRI

Aleksandra Bizjak Končar, Helena Dobrovoljc, 2010: Proces podomačevanja in vprašanje pisanja novejših prevzetih besed. *Jezikoslovni zapiski* 16/2. 91–110.

Ljudmila Bokal, 2003: Jezikovne spremembe s stališča novih besed. *SJ/SLS* 4/4. 12–25.

Helena Dobrovoljc, Nataša Jakop, 2011: *Sodobni pravopisni priročnik med normo in predpisom*. Ljubljana: Založba ZRC.

Farmaceutski terminološki slovar, www.fran.si, dostop 26. 8. 2015.

Geografski terminološki slovar, www.fran.si, dostop 26. 8. 2015.

Alenka Golžančev, 2009: Analitična osvetlitev novejše slovenske leksike. *Novejša slovenska leksika (v povezavi s spletnimi jezikovnimi viri)*. Ur. Andreja Žele. Ljubljana: Založba ZRC SAZU. 9–35.

Slovar novejšega besedja slovenskega jezika, www.fran.si, dostop 28. 8. 2015.

Slovar slovenskega knjižnega jezika, www.fran.si, dostop 28. 8. 2015.

Slovar slovenskega knjižnega jezika: Druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja, 2014. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Slovenski pravopis, www.fran.si, dostop 5. 8. 2015.

Marko Snoj, 2006: O tujkah in izposojenkah v slovenskem jeziku. *Slavistična revija* 54/pos. št. 343–349.

Jože Toporišič, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba (Leksikoni Cankarjeve založbe: Zbirka Sopotnik).

Ada Vidovič Muha, 2013: *Slovensko leksikalno pomenoslovje*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Andreja Žele, 2009: Enojezični slovarji – sledenje pomenskosti besed oz. kaj in kako pravi raba. *Infrastruktura slovenščine in slovenistike*. Ur. Marko Stabej. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete (Obdobja, 28). 457–461.

SEZNAM PRILOG

Priloga: Abecedni seznam analiziranih leksemov z rezultati analize.

IZJAVA O AVTORSTVU

Izjavljam, da je diplomsko delo v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu s strokovnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, 7. september 2015

Vesna Rogl

Izjava kandidata / kandidatke

Spodaj podpisani/a _____ izjavljam, da je besedilo diplomskega dela v tiskani in elektronski obliki istovetno, in dovoljujem / ne dovoljujem (*ustrezno obkrožiti*) objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

Datum:

Podpis kandidata / kandidatke:

**PRILOGA: ABECEDNI SEZNAM ANALIZIRANIH LEKSEMOV Z
REZULTATI ANALIZE**

LEKSEM	BESEDNOVRSTNA OZNAKA OZ. RABA	STOPNJA PREVZETOSTI	SLOVENSKA USTREZNICA
ANTI-AGING	pridevnik	citatno	proti staranju
ANTI-AGING	samostalnik	polcitatno	pomlajevanje, zaviranje staranja
ANTIPERSPIRANT	samostalnik	sistemsko	/
APLIKATOR	samostalnik	sistemsko	nanašalec
AROMAWICKEL	samostalnik	citatno	aromaterapija s povoji
BB (krema)	pridevniška raba	citatno	/
BIOSAVNA	samostalnik	sistemsko	mehka savna
BODY WRAPPING	stalna besedna zveza v samostalniški rabi	citatno	povijanje telesa
BRONZER	samostalnik	sistemsko	/
CC (krema)	pridevniška raba	citatno	/
ELOS	kratica v samostalniški in pridevniški rabi	citatno	/
EYELINER	samostalnik	polcitatno	tekoče črtalo za oči
HIGHLIGHTER	samostalnik	polcitatno	osvetljevalec
IPL	kratica v samostalniški in pridevniški rabi	citatno	/
LAKONIJ	samostalnik	sistemsko	znojilnica, blaga savna
LOMI LOMI	v pridevniški rabi	citatno	/
PEEL OFF/PEEL-OFF (maska)	v pridevniški rabi	citatno	piling (maska)
PRIMER	samostalnik	polcitatno	podlaga za ličenje
REFILL	samostalnik	citatno	obnova
SANARIJ	samostalnik	sistemsko	mehka savna
SPA	samostalnik ali kratica v samostalniški in pridevniški rabi	citatno	/
WATSU	samostalnik, tudi v pridevniški rabi	citatno	vodni shiatsu